

UNIVERSITEIT GENT
FACULTEIT PSYCHOLOGIE
EN PEDAGOGISCHE WETENSCHAPPEN

Academiejaar 2007-2008
Eerste Examenperiode

Wachtlijsten in de jeugdzorg

Hanne Aernouts
Proef ingediend tot verkrijgen van de titel 'Master in Sociaal Werk'

Promotor: Rudi Roose

Ondergetekende, Hanne Aernouts, geeft toelating
tot het raadplegen van de masterproef door derden.

Woord vooraf

Ter afsluiting van het masterjaar Sociaal Werk schreef ik deze masterproef. Een masterproef gaat gepaard met vallen en opstaan, hier heb je de steun en de ervaring van anderen nodig, waarvoor mijn dank.

Mijn oprechte dank gaat naar mijn promotor, Rudi Roose. Hij heeft mij uitstekend begeleid met de nodige kritische ingesteldheid. Hij gaf me telkens inspiratie wanneer ik niet meer verder kon.

Ik wil ook de lezers van de masterproef bedanken voor de tijd en energie die ze staken in de verbeteringen. Bedankt Mieke, Marie, Saartje, Anneleen en Lies.

Tenslotte wil ik nog mijn ouders, mijn zus en mijn vriend bedanken. Zij zijn gedurende mijn hele studietijd een bron van onvoorwaardelijke en onuitputtelijke steun en hulp geweest. Ik wil hen ook oprecht bedanken voor de kansen die ik heb gekregen.

Inhoudsopgave

Probleemstelling en onderzoeksopzet	4
Hoofdstuk 1: Beleid	6
1.1 Inleiding beleid	6
1.2 Discussies in het Vlaams Parlement.	6
1.2.1 Wachtlijsten als probleem	6
1.2.1.1 <i>Er is een tekort aan aanbod</i>	7
1.2.1.2 <i>Er is een teveel aan problemen</i>	8
1.2.1.3 <i>De hulpverlening komt te laat, er is een gebrek aan preventie</i>	8
1.2.1.4 <i>Recht op hulp</i>	9
1.2.2 Wachtlijsten als instrument	10
1.2.3 Geen of weinig (adequate) gegevens rond wachtlijsten	11
1.2.3.1 <i>Grootte</i>	11
1.2.3.2 <i>Geen (juiste) registratie</i>	11
1.2.3.3 <i>Geen onderzoek voor maatregelen</i>	12
1.2.3.4 <i>Globaal Plan Jeugdzorg Vervotte en omgevingsanalyse</i>	13
1.3 Wettelijke regelingen rond wachtlijsten	14
1.3.1 Regelgeving	14
1.3.2 Beleidsontwikkelingen	16
1.4 Besluit beleid	17
Hoofdstuk 2: Media	19
2.1 Inleiding media	19
2.2 Grafieken	19
2.2.1 Voorkomen van het onderwerp wachtlijsten in de jeugdzorg in artikels van 01-01-2000 tot 31-01-2008	20
2.2.2 Artikels specifiek over het onderwerp wachtlijsten in de jeugdzorg van 01-01-2000 tot 31-01-2008	21
2.2.3 Vergelijking tussen de twee grafieken	22
2.3 Aanleidingen	22
2.3.1. Beleidsbeslissingen	23
2.3.2. Gebeurtenissen en evenementen	23
2.3.3. Klachten vanuit het werkveld	24
2.3.4. Oprichting, vernieuwing, verjaardag van een voorziening of werkvorm of bezoek aan een voorziening	24
2.4 Inhoudelijke discussie in de media	26
2.4.1 Wachtlijsten groeien aan	27
2.4.2 De hulpverlening/straf komt te laat	28

2.4.3 Invloed op opnamebeleid	28
2.4.4 Invloed op motivatie van jeugdhulpverleners	29
2.4.5 Initiatieven om wachtlijsten weg te werken of te reduceren	29
2.4.6 Spanning tussen recht op hulp en lange wachtlijsten	30
2.4.7 Geen of weinig onderzoek	30
2.5 Besluit media	31
Hoofdstuk 3: Praktijk	32
3.1 Inleiding praktijk	32
3.2 De werking van de centrale wachtlijst	32
3.2.1. Ontstaan	32
3.2.2. Doelstellingen	33
3.2.3. Ambities en mogelijkheden	34
3.2.4. Concretisering van de centrale wachtlijstwerking	35
3.2.5. Voorzieningen die buiten de wachtlijstwerking vallen	35
3.2.6. Inhoud van de wachtlijstwerking	36
3.2.7. Procedure van de aanmelding	37
3.2.8. Prioriteitsbehandeling	37
3.2.9. Procedure bij open plaats	38
3.2.10. Informatie en advies	39
3.2.11. Overleg en evaluatie	39
3.2.12 Onderhandeling en bemiddeling	40
3.2.13 Onderzoek en beleid rond wachtlijstwerking	40
3.3 Bedenkingen bij de wachtlijstwerking	40
3.4 Positief aan de wachtlijstwerking	41
3.5 Visie op wachtlijsten	42
3.6 Besluit praktijk	42
Hoofdstuk 4: Literatuur	44
4.1 Inleiding	44
4.2 Conceptafbakening wachtlijsten	44
4.3 Positieve functies van wachtlijsten	45
4.4 Domeinen van wachtlijsten	46
4.4.1. Financieel -budgettair domein	46
4.4.2 Organisatorisch domein	48
4.4.3 Arbeidsmarktdomein	49
4.4.4 Zorginhoudelijk domein	49
4.4.5 Zorgvraagdomein	50
4.4.6 Initiatieven om wachtlijsten weg te werken, te verkorten of de wachtlijstproblematiek aan te pakken	50

4.4.6.1 <i>Buitenlandse initiatieven</i>	50
4.4.6.2 <i>Vlaanderen</i>	52
4.5 Politieke en andere invloeden op de (organisatie van de) wachtlijst	52
4.6 Rangschikking op de wachtlijst	53
4.7 Wachtervaring	54
4.8 Recht op jeugdhulp	56
4.10 Besluit literatuur	57
Hoofdstuk 5: Algemeen besluit	59
Bibliografie	61

Probleemstelling en onderzoeksopzet

De discussie over wachtlijsten is een belangrijk aandachtspunt in de jeugdzorg. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de recente betogingen van jeugdconsulenten tegen te lange wachtlijsten (januari 2008). De discussie over wachtlijsten in de jeugdzorg komt op verschillende domeinen - zoals het beleid, de media, het werkveld en de vakliteratuur - en op verschillende momenten aan bod. Wachtlijsten worden vaak gezien als het gevolg van een tekort aan plaatsen, middelen, personeel, ondersteuning, ... Dat is één aspect van de discussie, namelijk dat wachtlijsten worden geïdentificeerd. Maar een wachtlijst is echter geen eenduidig begrip. Logghe (2003) bijvoorbeeld stelt dat er bij wachtlijsten ongeveer drie aspecten van belang zijn: het aantal wachtenden, de wachttijd en de samenstelling van de wachtlijst. Het Nederlands Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport beschrijft een wachtlijst dan weer alleen als het aantal patiënten dat geïndiceerd is voor een ingreep, behandeling, verpleging of verzorging, maar die interventie nog niet heeft ondergaan (Logghe, 2003). The National Health Service definieert een wachtlijst bijvoorbeeld als “The total time a patient waits for treatment measured from the date the general practitioner refers the patient to a consultant, until the patient is admitted to hospital” (British Department of Health, 1998). Er worden in deze voorbeelden telkens andere elementen naar voor geschoven, namelijk wachttijd, aantal wachtenden, samenstelling van de wachtlijst, of een combinatie van de drie.

Wanneer men terloops naar de discussie over wachtlijsten kijkt, ziet men vooral een problematisering van de wachtlijsten. Wanneer men grondiger kijkt naar de discussie - bijvoorbeeld neergeschreven in de wetenschappelijke literatuur - ziet men dat er ook voordelen verbonden zijn aan wachtlijsten. Wachtlijsten voorkomen onder andere een onderbenutting van de beschikbare hulpverlening. Vanuit dit besef is het toch belangrijk om een analyse te maken van de discussie over wachtlijsten in de jeugdzorg. Het doel van de masterproef is om grondig te kijken naar de discussie over wachtlijsten en om deze discussie te verruimen. Er wordt in deze masterproef op zoek gegaan naar welke discussies er leven op welk domein en op welke empirische basis deze discussies worden gevoerd. De onderzoeksvragen zijn hierbij: Wat wordt er gezegd in de discussies over wachtlijsten in de jeugdzorg, wat wordt er geïdentificeerd en op welke basis?

De discussie over wachtlijsten in de jeugdzorg wordt op verschillende domeinen en verschillende momenten gevoerd. Deze masterproef bestaat uit vier delen die telkens samenvallen met één domein: het beleid, de media, het werkveld en de literatuur. De discussie over wachtlijsten wordt op elk domein in kaart gebracht en geanalyseerd.

Het eerste deel behandelt wachtlijsten in de jeugdzorg op vlak van het beleid. Welke discussies over wachtlijsten in de jeugdzorg worden er op beleidsvlak gevoerd? Wat is er

wettelijk vastgelegd over wachtlijsten in de bijzondere jeugdzorg? Dit wordt geanalyseerd van het jaar 1998 tot januari 2008. In 1998 was er in het Vlaams Parlement een debat over de bijzondere jeugdzorg. Het besluit was dat de bijzondere jeugdzorg bijzonder moet blijven en de instroom beperkt moet worden. Er werd gesignaleerd dat de wachtlijsten in de jeugdzorg te lang waren.

Het tweede deel is een analyse van wat er in de Vlaamse kranten vanaf het jaar 2000 tot januari 2008 werd geschreven over wachtlijsten in de jeugdzorg. In september 2000 werd het Strategisch Plan Integrale Jeugdhulp opgemaakt. Dit vormt een belangrijk element in de discussie over wachtlijsten. De masterproef kijkt naar de discussie over wachtlijsten die vanaf dat moment in de Vlaamse media worden gevoerd. De analyse wordt gemaakt aan de hand van de digitale persdatabank Mediargus.

Het derde deel van de masterproef bestaat uit een praktijkvoorbeeld, namelijk van de Centrale Wachtlijst Bijzondere Jeugdbijstand Antwerpen. De werking van de centrale wachtlijst wordt uitgelegd en een visie op wachtlijsten vanuit de praktijk wordt toegelicht. Dit om te kijken op welke manier vanuit de praktijk naar de wachtlijstdiscussie wordt gekeken.

Het laatste deel geeft een overzicht van wat er over wachtlijsten geschreven wordt in de wetenschappelijke literatuur. Het gaat dieper in op onderzoek over wachtlijsten. Over wachtlijsten in de jeugdzorg specifiek is weinig informatie voorhanden, daarom komt de discussie rond wachtlijsten in de hele welzijnssector aan bod. Door te kijken naar wat er in andere sectoren over wordt geschreven wordt de discussie over wachtlijsten verruimd.

De masterproef eindigt met een algemeen besluit.

Hoofdstuk 1: Beleid

1. 1 Inleiding beleid

Dit hoofdstuk is opgedeeld in twee delen. Het eerste deel bestaat uit een analyse van de discussies over wachtlijsten in de jeugdzorg die in het Vlaams Parlement worden gevoerd. Het tweede deel geeft weer wat er zoal is vastgelegd en welke beleidsontwikkelingen er zijn rond wachtlijsten in de jeugdzorg.

Het vertrekpunt van de analyse is het debat in het Vlaams Parlement over de bijzondere jeugdzorg naar aanleiding van de toenemende druk op de sector in 1998. Dat debat gaf later de aanleiding voor de opmaak van het Decreet Integrale Jeugdhulp. Een belangrijk element uit dat debat is dat de bijzondere jeugdzorg terug bijzonder moet worden. Meer bepaald dat het inschakelen van de bijzondere jeugdzorg slechts verantwoord is indien de problematiek voldoende ernstig is (Roose, 2006). Uit dat debat groeit de Maatschappelijke Beleidsnota Bijzondere Jeugdzorg (Vlaams Parlement, 1999) dat besloot dat de instroom in de bijzondere jeugdzorg te snel en te willekeurig is. De wachtlijsten in de jeugdzorg worden een belangrijk aandachtspunt in de discussie over de bijzondere jeugdzorg.

1.2 Discussies in het Vlaams Parlement

Dit deel van het hoofdstuk geeft een analyse van de discussies die gevoerd worden in het Vlaams Parlement over wachtlijsten in de jeugdzorg. Uit deze analyse blijkt dat hier drie elementen van belang zijn: wachtlijsten zijn een probleem, wachtlijsten zijn een instrument en er zijn geen of weinig adequate gegevens over wachtlijsten in de jeugdzorg.

1.2.1 Wachtlijsten als probleem

Hét element in de wachtlijstdiscussie van de jeugdzorg dat het vaakst voorkomt is dat wachtlijsten een probleem vormen. Wachtlijsten worden geproblematiseerd, maar niet eenduidig. In de discussie over wachtlijsten in het Vlaams Parlement worden enkele fundamenten naar voor gebracht waarop dit thema geproblematiseerd wordt, namelijk: er is een tekort aan aanbod, er is een teveel aan problemen, de hulpverlening komt te laat, er is gebrek aan preventie en wachtlijsten zijn in strijd met het recht op hulp.

1.2.1.1 Er is een tekort aan aanbod

De discussie in het Vlaams Parlement over wachtlijsten in de jeugdzorg gaat vooral over tekorten. Naar aanleiding van die tekorten wordt besloten dat wachtlijsten weggewerkt of gereduceerd moeten worden. Dat wil men doen door meer middelen voor bijkomende plaatsen en personeel ter beschikking te stellen. Het tekort aan aanbod en de invloed op de wachtlijsten wordt hieronder geïllustreerd door enkele fragmenten uit het beleid.

De discussie over wachtlijsten in de jeugdzorg wordt in de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gelijke Kansen (1999-2004) en in de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin van het Vlaams Parlement gevoerd (2004-). Hier volgen enkele uitspraken van commissieleden.

In de Maatschappelijke Beleidsnota Bijzondere Jeugdzorg van 1999 wordt door de heer Vandamme (1999), de afgevaardigd bestuurder van de vzw Jongerenbegeleiding, de grote nood in de jeugdbijstand aangekaart. Volgens hem bestaat de subsidiariteit in de praktijk niet, want er zijn te weinig plaatsen en de wachtlijsten zijn lang. Hij vindt de toestand schijnheilig. In 2002 stelt mevrouw Van Cleuvenbergen (2002), ondervoorzitter van de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gelijke Kansen, een vraag aan mevrouw Vogels, toenmalig Vlaams minister van Welzijn, Gezondheid, Gelijke Kansen en Ontwikkelingssamenwerking over de wachtlijsten van de Comit es voor Bijzondere Jeugdzorg (CBJ). Ze wijst hier op het tekort aan plaatsen, waar er nog een explosieve stijging van hulpvragers bij komt. Ze vraagt zich af wat hieraan gedaan kan worden. Volgens de heer Broos (2004), directeur en projectleider van integrale jeugdhulp, zijn er oneigenlijke verwijzingen ten gevolge van plaatsgebrek en lange wachtlijsten bij bepaalde werkvormen. Mevrouw Dillen (2006), Vlaams Volksvertegenwoordiger, vindt dat wachtlijsten wegwerken een absolute prioriteit is. Het nijpende tekort aan opvang van probleemjongeren in de bijzondere jeugdzorg is een oud zeer. Mevrouw Vogels (2008), voormalig minister van Welzijn geeft aan dat men – net zoals in de sector van de gehandicaptenzorg - ook de zwaarste gevallen moet aanpakken. De rode draad die volgens haar door het uitbreidingsbeleid loopt, is dat voor het maximaliseren van de bijkomende plaatsen wordt gekozen voor de goedkoopste opvang. Maar dat zijn de duurste plaatsen. In de bijzondere jeugdzorg investeert men veel in dagcentra en hulpverlening aan huis, terwijl consulenten en jeugdrechters zeggen dat ze veel meer residentiële opvang nodig hebben.

“Het Vlaams Kinderrechtencommissariaat verdedigt en behartigt de belangen van het kind, die in het VN-verdrag inzake de Rechten van het Kind staan. Bij de klachtenlijn van het Kinderrechtencommissariaat kan iedereen terecht met vragen en klachten over (schendingen van) kinderrechten. Het Kinderrechtencommissariaat adviseert het Vlaams Parlement over knelpunten in de regelgeving en over de vertaling van kinderrechten in decreten en regels”

(Vlaams Parlement, 2008). In het jaarverslag van het Kinderrechtencommissariaat van november 2005 worden klachten van de betrokkenen van cliënten en klachten uit het werkveld gesignaleerd over het gebrek aan opvangplaatsen in de bijzondere jeugdzorg.

Om bijkomende plaatsen te voorzien, moet er een horizon op langere termijn gepland worden. Volgens Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin Vanackere (2008) hangt veel af van het tempo waarop privé-voorzieningen in staat zijn om nieuwe plaatsen te creëren. Het is niet de Vlaamse overheid die ze creëert. Mevrouw De Ridder (2008), Vlaams Volksvertegenwoordiger merkt hierbij op dat het belangrijk is om te beginnen met de middelen die zijn voorgeschreven in 2006-2007, naar aanleiding van het vorige globaal plan jeugdzorg van voormalig minister van Welzijn, Gezin en Volksgezondheid Vervotte, volledig te realiseren.

1.2.1.2 Er is een teveel aan problemen

Wachtlijsten kunnen ook gezien worden als een gevolg van teveel aan problemen. Het is een soort spiegelbeeld van het tekort aan aanbod. Het jaarverslag van het Kinderrechtencommissariaat van 2006 brengt naar voor dat het groeiritme de hulpvraag in de jeugdzorg niet kan volgen. Dat komt door een voortdurend stijgende instroom en groeiende wachtlijsten en wachttijden. Voormalig minister van Welzijn Vervotte (2006) merkt dat jaar in de commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin hetzelfde op. Commissielid Bart Caron (2008) geeft als oorzaak van de wachtlijsten in de zorg dat er meer hulpvragen zijn, meer incidenten en dat er meer als misdrijf omschreven feiten (MOF) en problematische opvoedingssituaties (POS) zijn. Hij besluit dat hoe rijker en complexer de samenleving, hoe groter de problemen zijn. Mevrouw Vogels (2007) wijst dan weer op het feit dat men er in de debatten mag van uitgaan dat de vraag naar zorg blijft groeien, waardoor de vraag of de cijfers van de wachtlijsten onderschat of overschat zijn niet belangrijk is. Vogels (2005) beweert zelfs dat de situatie in verband met de wachtlijsten zelfs nog schrijnender is dan in de gehandicaptensector of de ouderenzorg, omdat in die twee gevallen de wachtlijsten deels te maken hebben met de vooruitgang van de geneeskunde en de daaruit voortvloeiende verlenging van de levensduur. In de bijzondere jeugdzorg gaat het om een teveel aan problemen door de kloof tussen welvaart en welzijn. Als daar de wachtlijsten groeien, is dat volgens haar des te meer een reden voor bezorgdheid.

1.2.1.3 De hulpverlening komt te laat, er is een gebrek aan preventie

Een ander punt dat in het problematiseren van wachtlijsten kan worden aangehaald, is dat de hulpverlening te laat komt en/of dat er een gebrek is aan preventie. In het debat in het Vlaams

Parlement in de aanloop naar het Decreet Integrale Jeugdhulp wordt er aangehaald dat overbezetting van de hulpverlening als gevolg heeft dat niet tijdig en niet naar de meest aangepaste of effectieve hulpvorm kan verwezen worden. Er wordt in de Maatschappelijke Beleidsnota Bijzondere Jeugdzorg die erop volgt door verschillende actoren opgemerkt dat door overbezetting en wachtlijsten in de sector bijzondere jeugdzorg van subsidiariteit (de minst ingrijpende hulpverlening eerst) in het hulpverleningsaanbod geen sprake kan zijn. Daardoor riskeren problematische opvoedingssituaties (POS) te verergeren. Binnen de huidige bijzondere jeugdzorg blijken de wachtlijsten voor ambulante hulpverlening zo lang dat effectieve hulp te lang wordt uitgesteld. Daardoor escaleren de problemen nodeloos, waardoor uiteindelijk meer ingrijpende interventies noodzakelijk worden (Vlaams parlement, 1999). Mevrouw Dejonckheere (2006), directrice van het Centrum voor Integrale Gezinszorg 'De Stobbe', stelt dat het beleid voor de keuze staat: ofwel werkt het de wachtlijsten weg, ofwel zullen wij als samenleving gedwongen worden om bijkomend te investeren in justitie, gevangenis, psychiatrie en allicht nog meer blauw op straat. In het jaarverslag van het Kinderrechtencommissariaat van 2007 wordt de vraag gesteld of er wel genoeg geïnvesteerd wordt in het meest laagdrempelige hulpaanbod en in preventie, dus hulpaanbod op eerste lijn. Probleemsituaties rond kinderen en jongeren slepen lang aan. Mevrouw Dillen (2008), Vlaams Volksvertegenwoordiger, wijst op het feit dat er wachtlijsten zijn van tien tot twaalf maanden voor een thuisbegeleidingsdienst. Dat heeft volgens haar als triest gevolg dat het vaak te laat is als de gezinnen eindelijk aan de beurt komen, en dat een plaatsing onvermijdelijk is geworden. Ze vraagt zich ook af, en de Vlaamse administratie met haar, wat er met jongeren gebeurt na weigeringen. Hier zijn nergens gegevens over terug gevonden. Wordt een deel van de jongeren terug naar huis gestuurd? Een ander deel zou na lang wachten toch in een gemeenschapsinstelling geplaatst worden. Dat lange wachten is volgens haar onverantwoord, want de vraag rijst wat er in de tussentijd met deze jongeren is gebeurd. Vlaams Volksvertegenwoordiger Caron (2008) stelt dat elke dag dat er op hulp moet worden gewacht, een verloren dag is en de mogelijkheid met zich meebrengt dat iets echt een probleem wordt, tot in de criminele sfeer toe.

1.2.1.4 Recht op hulp

Het recht op hulp kan gezien worden als het spiegelbeeld van het gebrek aan preventie. Preventie is een negatieve formulering die gaat over het vermijden van problemen, terwijl het recht op hulp wijst op een positieve formulering. Er is een spanningsveld tussen het recht op jeugdhulp en wachtlijsten, namelijk wanneer een hulpverlener samen met het cliëntsysteem overtuigd is van het belang van bepaalde hulp in een moeilijke opvoedingssituatie, maar de hulp is niet meteen beschikbaar. Dat stelt Claes (2007), Vlaams Volksvertegenwoordiger in de Gedachtewisseling over het rapport Gerechtelijke Jeugdhulp. In het jaarverslag van het Kinderrechtencommissariaat van 2006 wordt er gewezen op het feit dat kinderen en jongeren

soms nood hebben aan specifieke hulp en ondersteuning. Dit recht op hulpverlening komt in het gedrang doordat de wachtlijsten binnen de jeugdhulpverlening al enkele jaren blijven groeien. Het jaarverslag van het Kinderrechtencommissariaat stelt in 2007 dat de Vlaamse overheid meer aandacht moet besteden aan het recht op hulp. In datzelfde jaar dient het Centrum voor Integrale Gezinszorg 'De Stobbe' een klacht van schuldig verzuim in tegen de ministers Vervotte (Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, CD&V) en Onkelinx (Justitie, PS). 'De Stobbe' diende de klacht in omdat een jongen van 11 al meer dan een jaar wachtte op een plaats in een medisch pedagogisch centrum. Het centrum dagvaardt de Belgische staat en de Vlaamse overheid, in hun aansprakelijkheid als zorgdragers voor kwetsbare kinderen. Deze voorziening vindt dat het recht op jeugdhulp in het gedrang komt omdat de jongere niet tijdig de gepaste hulp ontvangen heeft. De dagvaarding mondde uit in een interpellatie en een met redenen omklede motie van Vlaams Volksvertegenwoordiger Marijke Dillen in het Vlaams Parlement (Vlaams Parlement, 2007).

1.2.2 Wachtlijsten als instrument

Uit de volgende uitspraken van leden van de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin blijkt dat wachtlijsten in de jeugdzorg een creatie zijn van de organisaties. De organisaties zijn bijvoorbeeld de voorzieningen zelf, de Centrale Wachtlijst Bijzondere Jeugdbijstand of de overheid. Mevrouw Vogels (2005) wijst op het feit dat de consulenten een maximum aantal dossiers krijgen. Ze vraagt zich daarbij af of men wachtlijsten wil creëren aan de toegangspoort van de bijzondere jeugdzorg. Voormalig minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin Vervotte (2007) geeft aan dat de families die vandaag op de wachtlijsten staan, wel aanbiedingen krijgen. Ze prefereert echter een bemiddelingsmodel waarbij het vrij staat om een aanbod te aanvaarden of niet. Dit om ervoor te zorgen dat alles in de welzijnssector in wederzijds respect en in wederzijdse dialoog gebeurt en om zoveel mogelijk groeikansen mogelijk te maken. Door het opnamebeleid van een organisatie of doordat de organisatie zelf een wachtlijst creëert en uitwerkt bepaalt ze ook rechtstreeks of onrechtstreeks het bestaan en de lengte van de wachtlijst en de wachttijd. De wachtlijsten zijn een instrument van de organisatie. Dat element komt in het literatuurhoofdstuk nog uitgebreider aan bod.

Vlaams Volksvertegenwoordiger Van Malderen wijst er in de Handelingen van de plenaire vergadering van 2006 op dat het positieve aan wachtlijsten is dat ze een vorm van registratie zijn die een objectieve en vooral transparante weergave van het verschil tussen vraag en aanbod oplevert. Wachtlijsten zijn een middel, zoals een thermometer een middel is. Wachtlijsten worden gebruikt als instrument om de noden in de sector te meten. De prioriteiten worden gesteld op basis van de registratie van de wachtlijsten. Toenmalig minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin Vervotte (2006) besloot op basis van de wachtlijsten

in 2006 dat er geïnvesteerd moet worden in de ambulante jeugdhulp, om de uitstroom vanuit de residentiële setting beter mogelijk te maken en om subsidiair te werken. Uit de wachtlijsten bleek ook dat ook de residentiële hulp, het diagnostische en het oriënterende zoals de onthaal-, oriëntatie- en observatie centra (O.O.O.C.) uitgebreid moeten worden.

Wachtlijsten kunnen ook nuttig zijn als indicator. Mieke Vogels (2008) wijst erop dat in de tweede helft van de jaren negentig een kentering kwam. Plots waren er overal wachtlijsten, een tekort aan bedden en plaatsen. De wachtlijsten symboliseren de tekorten, ze zijn de indicator voor de kentering. Mevrouw Claes, Vlaams Volksvertegenwoordiger, vindt dat wachtlijsten duidelijk maken dat de toegang tot de hulp ongelijk verdeeld is, maar zij lossen de problemen niet op (Claes, 2007). Mevrouw Dillen vindt dat wachtlijsten een aanklacht zijn met daarachter een terechte vraag om hulp (Dillen, 2007).

1.2.3 Geen of weinig (adequate) gegevens rond wachtlijsten

Een derde element in de discussie die gevoerd wordt in het Vlaams Parlement over wachtlijsten in de jeugdzorg is dat er weinig of geen (adequate) gegevens en/of onderzoek zijn over de wachtlijsten. Er is geen consensus over de grootte van de wachtlijst, er is geen eenduidige registratie en het aanbod wordt uitgebreid zonder eerst te kijken naar wat de noden zijn. Dat blijkt uit een aantal fragmenten in de discussie over wachtlijsten die gevoerd wordt in de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gelijke Kansen en in de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. Er is recent wel een omgevingsanalyse gedaan voor het opstellen van het Globaal Plan Jeugdzorg van voormalig minister Vervotte.

1.2.3.1 Grootte

Mevrouw Vogels (2008) wijst erop dat in de gehandicaptensector al veel beter in kaart gebracht is wie welke hulp nodig heeft en hoelang de persoon op de wachtlijst wacht. In deze sector zijn er meer gegevens over de grootte van de wachtlijsten. Door enkele commissieleden worden in de discussies over wachtlijsten in de jeugdzorg cijfers naar voor gebracht over de lengte van de wachtlijsten en de wachttijden. Dit gaat vooral over cijfers in Antwerpen. Deze cijfers worden aangevoerd zonder vergelijkingsgrond en/of empirische basis.

1.2.3.2 Geen (juiste) registratie

Vlaams Volksvertegenwoordiger Stevens (2008) merkt op dat er op federaal niveau een registratiesysteem bestaat, namelijk de Minimale Psychiatrische Gegevens (MPG) bestaat. Er

zijn stappen gezet om dat systeem te verbeteren, onder meer via het invoeren van de modulewachlijsten, maar dat zou echter nog niet volledig operationeel zijn. Ze zegt dat dit systeem interessant zou kunnen zijn om de noden in de jeugdzorg te meten, want meten is weten. Mevrouw Stevens denkt dat het goed zou zijn als er verplichte officiële cijfers zijn. Want als de noden niet nauwkeurig gekend zijn, hoe kan de overheid daar dan op inspelen?

Huidig minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin Vanackere (2008) wijst erop dat er geen juiste registratie van de wachlijsten in de gemeenschapsinstellingen is. Zo verwijzen bijvoorbeeld de 965 weigeringen binnen de gemeenschapsinstellingen naar het aantal keer dat er een telefoontje was, met als antwoord dat er op dat ogenblik geen plaats was. Als men drie keer per week belde om te vragen of er plaats was, werd er drie keer een streepje op het register gezet. Dat samenvatten alsof er 965 jongeren wachten op opvang, beantwoordt volgens hem niet aan de realiteit. Er is nog geen goed systeem voor het registreren en vergelijken van het aantal wachtenden en hun wachttijden. De Centrale Wachlijst in Antwerpen en in Limburg bieden een antwoord op het juist registreren van gegevens. Maar ze zijn niet op elkaar afgestemd en niet alle voorzieningen van de bijzondere jeugdbijstand van de regio werken eraan mee, dus het is moeilijk om ze te vergelijken.

1.2.3.3 Geen onderzoek voor maatregelen

Deze paragraaf geeft enkele fragmenten weer uit het Vlaams Parlement waarbij er maatregelen worden genomen zonder dat er onderzoek is gedaan naar de noden: er is met andere woorden geen empirische basis voor de maatregelen. Vlaams Volksvertegenwoordiger Hoebeke (2006) vraagt zich in de gedachtewisseling over het Globaal Plan Jeugdzorg en de integrale jeugdhulpverlening in het Vlaams Parlement af welke objectieve criteria de basis zijn van de (eventuele) uitbreidingen in het aanbod en of daar wetenschappelijk onderzoek naar gevoerd is. Mevrouw Claes (2007) stelt in de gedachtewisseling over het rapport Gerechtelijke Jeugdhulp dat het belangrijk is eerst te onderzoeken hoe het komt dat wachlijsten ontstaan en dan daaraan te remediëren. Ze wijst erop dat in deze context onder meer de opstelling van voorzieningen voorwerp van bespreking of gedachtewisseling kan zijn (cfr. geen opnameplicht). De heer Van Malderen (2006) vindt dat het reduceren van de wachlijsten via een betere diagnosestelling en een goede inventarisering essentieel is. Mevrouw Vogels (2005) wijst op het feit dat er weliswaar wordt geïnvesteerd, maar dat de wachlijsten alleen langer worden. Ze geeft aan dat de gegevens over waarin geïnvesteerd moet worden ontbreken. De heer Martens (2007), Vlaams Volksvertegenwoordiger, zegt dat dat ook te maken kan hebben met een soort institutionalisering van het veld. Er gaan heel veel middelen naar alle mogelijke institutionele en organisatorische lijnen van dienstverlening, maar de som van die middelen geeft niet het rendement dat men ervan mag verwachten. Mevrouw Vogels (2007) ziet dat de sector steeds verder wegzinkt in de wachlijsten, en ziet

niet goed hoe het Globaal Plan Jeugdzorg van minister Vervotte daar een antwoord op kan bieden. De zaken worden volgens Mevrouw Vogels op hun kop gezet. In plaats van eerst de wachtlijsten en de grote noden in kaart te brengen, worden er manieren gezocht om het probleem van de wachtlijsten op te lossen. Mevrouw Dillen (2007&2008) stelt dat veel maatregelen gebaseerd zijn op onderzoek dat nog moet gebeuren. Her en der komen er plaatsen bij. Daarom rijst bij haar de vraag waarom het aantal voorziene bijkomende plaatsen al verdeeld is over de verschillende doelstellingen van het Globaal Plan Jeugdzorg als er nog onduidelijkheden zijn.

1.2.3.4 Globaal Plan Jeugdzorg Vervotte en omgevingsanalyse

Naar aanleiding van het Globaal Plan stelde de toenmalige minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin Vervotte (2007a) dat ze niet weet welke prioriteiten er worden gehanteerd inzake de groeiende wachtlijsten. Minister Vervotte (2007b) zegt dat in het Globaal Plan wel een heel hoofdstuk is gewijd aan een omgevingsanalyse, die vragen probeert te beantwoorden zoals hoe groot de wachtlijsten zijn, wat de vastgestelde tekorten zijn en wat de gebreken en problemen zijn. Er is dus geprobeerd een beleid op te stellen op basis van een analyse die gemaakt is samen met de sector, en niet op basis van individuele gevallen. Er wordt voor elke regio een omgevingsanalyse opgesteld, namelijk die van Antwerpen, Limburg, Oost-Vlaanderen, Vlaams-Brabant, Brussels Hoofdstedelijk Gewest en West-Vlaanderen. Deze omgevingsanalyses groeperen de verschillende onderzoeken en resultaten uit de regio met als thema's: demografie, sociale economische achtergrond, onderwijs, gezin, woonbeleid, jeugdwerk, kansarmoede, criminaliteit, afkomst en nationaliteit en de hulpverlening van de bijzondere jeugdbijstand. Die omgevingsanalyses verschillen per regio wat betreft de inhoud en de omvang. De verschillende regio's hebben een verschillende opvatting over de omgevingsanalyse met als gevolg dat ze moeilijk met elkaar te vergelijken zijn. Om een zicht te krijgen op de wachtlijsten wordt er gekeken naar de wachtlijstwerkingen in de regio's. De regio's hebben elk hun eigen vorm van registratie. In de provincie Limburg wordt er gewerkt met een Centrale Wachtlijst voor de thuisbegeleiding en de onthaal-, oriëntatie- en observatiecentra (de O.O.O.C.'s). In Antwerpen werkt men met een Centrale Wachtlijst voor begeleidingstehuizen, gezinstehuizen en dagcentra. In West-Vlaanderen wordt de capaciteit van de O.O.O.C.'s beheerd door een Centrale Wachtlijst. De wachtlijsten voor de thuisbegeleiding worden in West-Vlaanderen per arrondissement beheerd in overleg met de betrokken verwijzers en de voorzieningen. De gemeenschapsinstellingen registreren al enkele jaren de jongeren die door plaatsgebrek niet kunnen worden opgenomen (Globaal Plan jeugdzorg Inge Vervotte, 2006). Via de wachtlijstwerkingen worden er gegevens over aantal wachtenden, lengte van de wachtlijst, ... geregistreerd. De werkingen zijn zo verschillend dat ze niet of moeilijk met elkaar vergeleken kunnen worden.

1.3 Wettelijke regelingen rond wachtlijsten

1.3.1 Regelgeving

Samenwerkingsakkoord (B.S. 26 VI.2007)

In het protocol van 22 februari 2007 gesloten tussen de Federale Regering en de overheden bedoeld in de artikelen 128, 130, 135 en 138 van de Grondwet, over de organisatie van een zorgtraject voor jongeren met een psychiatrische problematiek die vallen onder de toepassing van artikel 36, 4° en artikel 52 van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, als onderdeel van een globaal zorgprogramma voor kinderen en jongeren (B.S.26.VI.2007) wordt voorgesteld een wachtlijst aan te leggen in elke setting en het werkingsgebied van de jeugdrechtbank. Het gaat hier uitsluitend over wachtlijsten die opgemaakt zullen worden in de voorzieningen die hulpverlening bieden aan jongeren die een als misdrijf omschreven feit (MOF) hebben gepleegd, namelijk privé- of gemeenschapsinstellingen, het gesloten federaal centrum te Everberg (Centrum De Grubbe) of diensten voor onthaalgezinnen en voorzieningen die pluridisciplinair onderzoek doen. De wachtlijst zal opgesteld worden in samenwerking met verschillende partners. De gemeenschappelijke principes voor het opstellen en beheren van wachtlijsten zijn:

1. De rangschikking op de lijst moet worden overgelaten aan het oordeel van de pluridisciplinaire teams (onder toezicht van een geneesheer) die verantwoordelijk zijn voor de opnames in de settings. Er zijn drie criteria voor de rangschikking: de inhoudelijke, medische, psychosociale en therapeutische aspecten, de integratie van de patiënt in het zorgcircuit en de chronologische volgorde.
2. Voor de jongeren voor wie een opname in het zorgcircuit forensische jeugdpsychiatrie aangewezen is, wordt dit advies, gebaseerd op een medisch psychologisch onderzoek, overgemaakt aan de jeugdrechter. Er wordt een chronologische lijst volgens datum van beslissing door de jeugdrechter opgesteld wanneer alle noodzakelijke elementen worden overgemaakt aan de verantwoordelijken van de settings.
3. Na de beslissing van de jeugdrechter worden deze jongeren systematisch aan die lijst toegevoegd. Hierbij is de datum van die beslissing bepalend voor de rangschikking op de lijst, ongeacht of de jongere al dan niet in een instelling verblijft. Als er een plaats vrijkomt bij één van de partners van het forensisch psychiatrisch zorgcircuit wordt dat gemeld aan de zorgtrajectcoördinator (B.S. 26 VI.2007). Er wordt in dit protocol gezocht naar een manier om de instroom te regelen. De wachtlijst wordt hiervoor voorgesteld.

Ministeriële omzendbrief (B.S.29.IX.2006)

De ministeriële omzendbrief nr. 1/2006 van 28 september 2006, betreffende de wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, geeft aan dat de verbindingsmagistraat in jeugdzaken zich moet bezighouden met het beheer van wachtlijsten om de beschikbare plaatsen te optimaliseren en de instroom te regelen.

In deze twee regelgevingen komen wachtlijsten naar voor als instrument om de beschikbare plaatsen te optimaliseren en de instroom te regelen. In dat perspectief worden wachtlijsten gezien als nuttig en dus niet als een probleem.

Globaal Plan Jeugdzorg van Inge Vervotte

In het Globaal Plan Jeugdzorg wordt in de probleemstelling een hoofdstuk over de wachtlijsten bijzondere jeugdzorg opgenomen. Er staat in dat door de consultants van het Comité Bijzondere Jeugdzorg wordt gesignaleerd dat de druk op de sector zeer hoog is. De toenemende druk gecombineerd met het beperkte aantal plaatsen, heeft in meerdere regio's geleid tot wachtlijsten.

Er staan zes beleidskeuzes centraal:

1. Actueel en toekomstig hulpaanbod aansturen.
2. Flexibilisering van het aanbod.
3. Differentiatie en uitbreiding van het aanbod opvoedingsondersteuning en van hulpverlening in problematische opvoedingssituaties.
4. Kiezen voor de gepaste opvang en begeleiding van minderjarigen die delicten plegen rekening houdend met de hervorming van het jeugdrecht.
5. Inzicht verwerven in processen van instroom, doorstroom en uitstroom, in functie van de noodzakelijke afstemming en beheer van deze processen.
6. Wetenschappelijk onderzoek om de jeugdzorg om te buigen naar meer evidence-based werken.

Wachtlijsten worden in het Globaal Plan gezien als problematisch en moeten dus weggewerkt worden. De oorzaken van de problematisering worden vooral gezocht in het tekort aan aanbod, dit wordt duidelijk omdat er een uitbreiding van het aanbod wordt voorzien. Er worden ook vooral preventieve maatregelen voorzien om problemen en dus wachtlijsten te vermijden. De laatste beleidskeuze stuurt aan op meer onderzoek in de sector. Dat is belangrijk om de discussie op een meer empirische basis te voeren.

1.3.2 Beleidsontwikkelingen

Uitbreiding aanbod

In het Decreet Integrale Jeugdhulp werd er besloten dat er iets aan de wachtlijsten gedaan moest worden. Er werd namelijk zowel in 1999 als in 2000 geld uitgetrokken om de ambulante en de residentiële capaciteit uit te breiden (Vlaams parlement, 1999). Het element 'tekort aan aanbod' staat hier in de wachtlijstdiscussie centraal. Als oplossing voor het wachtlijstprobleem wordt er een uitbreiding van het aanbod voorzien.

Wachtlijstwerking sector gehandicaptenzorg

Voor de wachtlijstwerking inzake opvang, behandeling en begeleiding van personen met een handicap worden subsidies uitgekeerd (B.S. 23.II.1999). Dat is voor de wachtlijstwerking binnen de jeugdzorg niet het geval. In de gehandicaptensector is er officieel een wachtlijstwerking sinds 1999 (B.S. 23.II.1999). In de jeugdzorg worden er per regio of arrondissement ook wachtlijstwerkingen georganiseerd, maar er is officieel niets over vastgelegd. In het overlopen van de regelgeving over wachtlijsten in de voorzieningen van personen met een handicap valt op dat hier al veel meer is vastgelegd over de wachtlijsten en dat ze mee in rekening worden genomen in de uitvoer van het beleid in Vlaanderen. In het Vlaams beleid van de jeugdzorg is nog weinig opgenomen over wachtlijsten en de werking ervan.

Elektronisch dossier

In 2002 vond de toenmalige minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gelijke Kansen Vogels dat er een gebrek is aan gekwalificeerde wachtlijsten die aangeven wat het aantal wachtenden zijn voor die regio en die met elkaar vergeleken kunnen worden. Het elektronisch dossier zal volgens haar zorgen voor een eenvormige en doorzichtige registratie van wachtlijstgegevens.

DOMINO

DOMINO is het elektronisch Dossier Minderjarigen Opvolgingssysteem. Dat elektronisch dossier zou een manier kunnen zijn om het de verwijzende instanties en de consultants in de bijzondere jeugdzorg een stuk gemakkelijker te maken (Vlaams Parlement, 2005) doordat voor de consultants zichtbaar wordt waar en wanneer er plaatsen vrij zijn. Mevrouw Vogels (2005&2008) twijfelt eraan of alle voorzieningen aan DOMINO willen meewerken. Uit ervaring blijkt dat een dergelijk project twee kanten kan hebben: als men perfect weet op welk moment er een plaats vrij is in een bepaalde voorziening, kan die een jongere waarmee er eerder al problemen zijn geweest, niet meer weigeren.

Beleidsbrief minister Vanackere (2007-2008)

Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin Vanackere (2008) vindt dat er onder meer ook vooruitgang kan geboekt worden door de beschikbare plaatsen beter in overeenstemming te brengen met het aantal vragen. In de beleidsbrief 2007-2008 van Vlaams minister Welzijn, Volksgezondheid en Gezin Vanackere (2008) staat dat er een uniform beheerproces en beheersysteem betreffende de beschikbaarheid van plaatsen in ontwikkeling is, op basis van een analyse van de bestaande initiatieven van wachtlijstbeheersing. De module “aanbod” wordt uitgewerkt. In die module, beheerd door de voorzieningen, moeten de vrij te komen plaatsen worden ingegeven.

Globaal Plan Jeugdzorg van minister Welzijn, Volksgezondheid en Gezin Vanackere

Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin Vanackere (is bezig met een tweede Globaal Plan Jeugdzorg op te stellen. De nadruk in dit Globaal Plan Jeugdzorg ligt op preventie. Internationaal onderzoek toont ondubbelzinnig aan dat een gerichte investering in preventie de instroom naar de bijzondere jeugdbijstand afremt (Vanackere, 2008). Er wordt dan ook vooral geïnvesteerd in de uitbreiding van de opvoedingswinkels, de implementatie van STOPP (Samen Terug Op Stap Programma)-teams en Triple P (Positive Parenting Program). Dat zijn preventieprojecten. Er komt ook extra steun voor de versterking van de werking met steungezinnen als differentiatie van laagdrempelige, gezinsondersteunende pleegzorg en er komen extra plaatsen in de Centra voor Kinderzorg en Gezinsondersteuning (CKG). Dit zijn vooral initiatieven die zo min mogelijk ingrijpen in het leven van de cliënt, het subsidiariteitsprincipe is hier van toepassing. De capaciteitsuitbreiding van het Globaal Plan Jeugdzorg voor wat betreft het erkende privé-aanbod in de bijzondere jeugdbijstand ziet er als volgt uit: bijkomende residentiële opvangplaatsen, bijkomende residentiële plaatsen voor niet-begeleide buitenlandse minderjarigen, bijkomende plaatsen in semi-ambulante werkvormen, bijkomende plaatsen in de onthaal-, oriëntatie- en observatiecentra en extra begeleidingen voor crisishulp aan huis (Vanackere, 2008). Met het Globaal Plan Jeugdzorg komen er dus ook residentiële plaatsen bij voor de zwaardere probleemsituaties, dit op vraag van de consultants van het Comité voor Bijzondere Jeugdzorg (CBJ) of van de Sociale Dienst van de Jeugdrechtbank (SDJ).

1.4 Besluit beleidspraktijk

De discussie in het Vlaams Parlement over wachtlijsten in de jeugdzorg gaat vaak over het wegwerken van wachtlijsten of het beheersen ervan. In de discussie in het Vlaams Parlement worden wachtlijsten in de jeugdzorg vooral geproblematiseerd. Dat terwijl er ook aangegeven wordt dat wachtlijsten een instrument zijn om te registreren, de noden in de sector te meten,... met andere woorden nuttig zijn. Dat zal ook in het literatuurhoofdstuk naar voor komen: wachtlijsten kunnen ook positieve functies hebben.

De problematisering van wachtlijsten gebeurt niet eenduidig. Er kunnen verschillende redenen worden aangevoerd waarom wachtlijsten een probleem zijn. Meestal wordt er geproblematiseerd op basis van tekorten.

De wachtlijstdiscussie van de jeugdzorg in het Vlaams Parlement wordt vooral gekenmerkt door een schaarste aan empirische gegevens. Er zijn de omgevingsanalyses van het Globaal Plan Jeugdzorg van Inge Vervotte, maar deze zijn regionaal en niet of moeilijk met elkaar te vergelijken. Er is ook nog geen officieel vastgelegd model voor de registratie van de wachtlijstgegevens. Er is nood aan meer onderzoek in de jeugdzorg over wachtlijsten, hun lengte, hun werking, hun invloed op cliënten,... In het Globaal Plan Jeugdzorg is volgende doelstelling opgenomen: wetenschappelijk onderzoek om de jeugdzorg om te buigen naar meer evidence-based werken. Die doelstelling geeft aan dat men in de toekomst wel van plan is om meer onderzoek rond wachtlijsten in de jeugdzorg te doen.

Uit de regelgeving en de ontwikkelingen in het beleid blijkt dat wachtlijsten ofwel gezien worden als nuttig instrument ofwel als probleem. Er wordt enerzijds gezocht naar manieren om de instroom in de jeugdzorg te regelen, te registreren,... Anderzijds worden er bijkomende plaatsen voorzien om de wachtlijsten te reduceren.

Het onderwerp wachtlijsten in de jeugdzorg komt sporadisch aan bod in de discussies in het Vlaams Parlement, terwijl er al jaren vanuit de praktijk wordt gesignaleerd dat de lange wachtlijsten in de jeugdzorg een probleem zijn. In de sector van de gehandicaptenzorg is er al veel meer gediscussieerd en vastgelegd over wachtlijsten.

Hoofdstuk 2: Media

2.1 Inleiding media

Dit hoofdstuk brengt de discussie over wachtlijsten in de jeugdzorg in de Vlaamse kranten in kaart van 1 januari 2000 tot en met 31 januari 2008. In 2000 komt men in het Vlaams beleid tot een Decreet Integrale Jeugdhulp, waarbij men specifiek vermeldt dat men de instroom in de bijzondere jeugdzorg wil beperken en de wachtlijsten wegwerken. Het jaar 2000 is dan ook het startpunt van de analyse van de discussie over wachtlijsten in de jeugdzorg in de Vlaamse kranten. De berichten worden verzameld via de digitale persdatabank Mediargus¹, op basis van de zoekterm wachtlijsten in de jeugdzorg. In het totaal werden 148 krantenartikels geselecteerd. Elk artikel dat de digitale persdatabank aangeeft en dat het onderwerp wachtlijsten in de jeugdzorg bevat wordt in rekening gebracht voor de analyse. Daarbij horen dus ook de artikels die verschijnen in Het Volk en Het Nieuwsblad, die vaak hetzelfde zijn en artikels van dezelfde auteur maar in een andere krant verschenen en eventueel met een andere titel.

Dit hoofdstuk geeft eerst drie grafieken weer. De eerste grafiek laat het totale voorkomen van het onderwerp wachtlijsten in de jeugdzorg in artikels per jaar zien. De tweede grafiek geeft het aantal artikels per jaar weer dat specifiek over wachtlijsten in de jeugdzorg gaat. De derde grafiek voegt de vorige twee grafieken samen om ze te vergelijken. Dan volgt er een overzicht van wat de aanleiding gegeven heeft tot het schrijven van iets over de wachtlijsten in de jeugdzorg. Een bericht kan gepubliceerd worden omwille van verschillende aanleidingen. Dit zijn de triggers voor het schrijven van iets over wachtlijsten in de jeugdzorg. Als laatste wordt de inhoudelijke discussie over wachtlijsten in de jeugdzorg in de Vlaamse kranten weergegeven.

2.2 Grafieken

Er wordt een onderscheid gemaakt tussen voorkomen van het onderwerp wachtlijsten in de jeugdzorg in een artikel en een artikel dat specifiek gaat over het onderwerp wachtlijsten in de jeugdzorg. Het eerste stuk geeft een overzicht van alle artikels die het onderwerp wachtlijsten in de jeugdzorg bevatten. Het tweede deel geeft een overzicht per jaar van de artikels die specifiek over het onderwerp wachtlijsten in de jeugdzorg gaan.

---

¹ Mediargus verzamelt alle artikels van de Vlaamse kranten en tijdschriften, zoals De Standaard, Het Nieuwsblad, Het Volk, De Morgen, De Tijd, De Gazet Van Antwerpen, Het belang van Limburg, Het Laatste Nieuws, Knack, ...

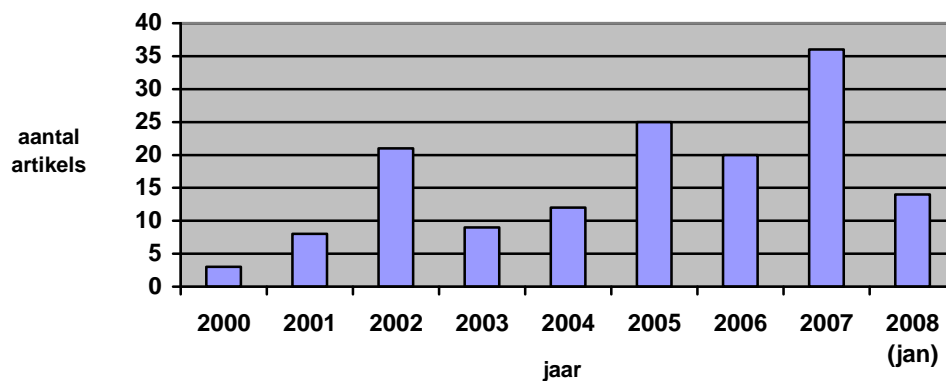
2.2.1 Voorkomen van het onderwerp wachtlijsten in de jeugdzorg in artikels van 01-01-2000 tot 31-01-2008

In het totaal zijn er 148 berichten waar het onderwerp wachtlijsten in de jeugdzorg in voorkomt of die specifiek gaan over wachtlijsten in de jeugdzorg.

Tabel 1: Overzicht van het totaal aantal artikels waar het onderwerp wachtlijsten in de jeugdzorg in voorkomen per jaar:

Jaar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008 (januari)	Totaal
Aantal artikels	3	8	21	9	12	25	20	36	14	148

Figuur 1: Overzicht van het totaal aantal artikels waar het onderwerp wachtlijsten in de jeugdzorg in voorkomen per jaar:

Vooral in de laatste drie jaar werd er veel geschreven over wachtlijsten in de jeugdzorg. Januari 2008 werd in de grafiek opgenomen omdat het laat zien dat de stijgende trend van het jaar 2007 verder wordt gezet. In één maand tijd werd er bijvoorbeeld al meer geschreven dan in 2000, of in 2001, of in 2003, of in 2004. De piekjaren voor het voorkomen van het onderwerp zijn: 2002, 2005 en 2007. In het tweede deel van het hoofdstuk wordt er uitgezocht wat de aanleiding geeft tot het schrijven van een artikel waarin het onderwerp wachtlijsten in de jeugdzorg voorkomt. Deze analyse kan een verklaring geven voor deze piekmomenten.

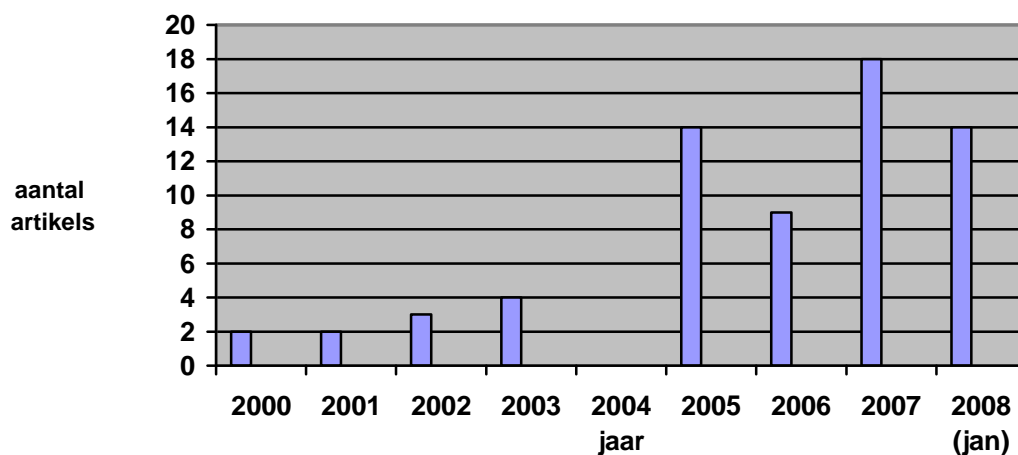
2.2.2 Artikels specifiek over het onderwerp wachtlijsten in de jeugdzorg van 01-01-2000 tot 31-01-2008

In het totaal zijn er over de jaren heen, 66 artikels specifiek over het onderwerp wachtlijsten in de jeugdzorg. Dit is minder dan de helft van het totaal aantal artikels waarin het onderwerp wachtlijsten in de jeugdzorg (148) voorkomt.

Tabel 2: Overzicht van het aantal artikels over wachtlijsten in de jeugdzorg per jaar:

jaar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008 januari	Totaal
aantal artikels	2	2	3	4		14	9	18	14	66

Figuur 2: Overzicht van het aantal artikels over wachtlijsten in de jeugdzorg per jaar:

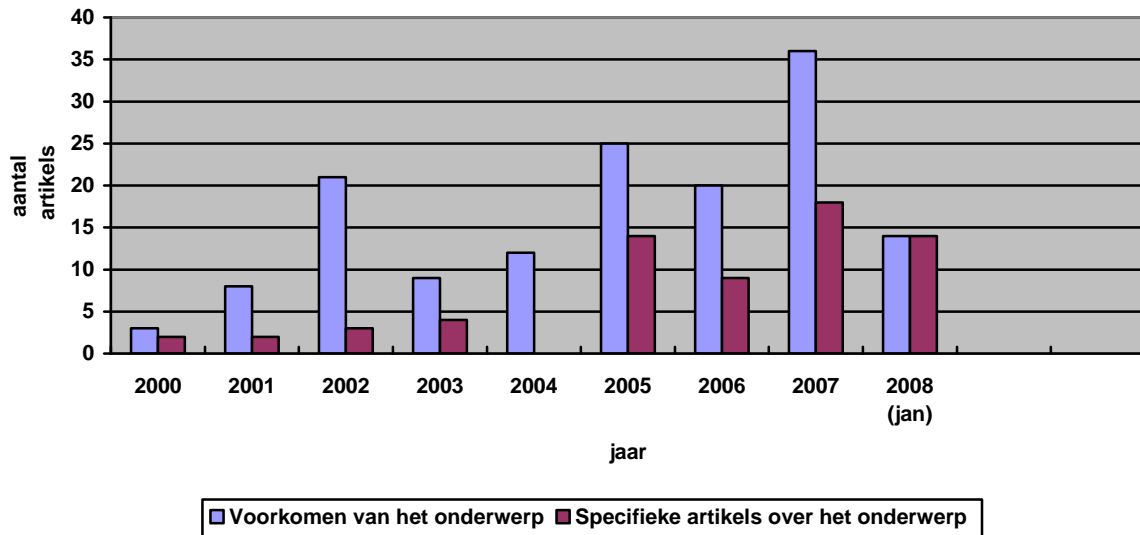

Op de grafiek is een sterk stijgende trend op te merken, waarbij alleen in 2006 een daling is op te merken. Vooral de laatste drie jaar zijn er artikels geschreven over wachtlijsten in de jeugdzorg. In 2008 zijn er in één maand tijd bijna evenveel artikels geschreven over wachtlijsten in de jeugdzorg als in heel het jaar 2007, namelijk 7/9 van het aantal artikels in het jaar 2007.

2.2.3 Vergelijking tussen de twee grafieken

Figuur 3: vergelijking tussen de twee grafieken: voorkomen van het onderwerp wachtlijsten in de jeugdzorg in artikels en specifieke artikels over het onderwerp wachtlijsten in de jeugdzorg:

Als men de twee grafieken samenvoegt, dan ziet men dat er vooral in 2007 veel geschreven is over wachtlijsten in de jeugdzorg in de Vlaamse kranten. In 2004 komt het onderwerp wachtlijsten in de jeugdzorg wel aan bod in berichten, maar worden er geen volledige artikels over geschreven. In 2002 komt het onderwerp wachtlijsten in de jeugdzorg ruim aan bod in artikels, terwijl er dan specifiek over wachtlijsten in de jeugdzorg niet veel is geschreven. In figuur 1 zijn de piekjaren voor het voorkomen van wachtlijsten in de jeugdzorg in berichten 2002, 2005 en 2007. In figuur 2 zijn dit alleen 2005 en 2007. Het is dan ook interessant om te gaan bekijken welke de aanleidingen waren voor het schrijven van berichten die het onderwerp wachtlijsten in de jeugdzorg bevatten in 2002 en de andere jaren.

2.3 Aanleidingen

Er zijn verschillende zaken die de aanleiding geven tot het schrijven van berichten waarin het onderwerp wachtlijsten in de jeugdzorg voorkomt. Deze triggers tot het schrijven over wachtlijsten in de jeugdzorg kunnen opgedeeld worden: ze hebben ofwel te maken met veranderingen of vernieuwingen in het beleid (beleidsbeslissingen), ofwel met een gebeurtenis of een evenement, ofwel met klachten van voorzieningen bijzondere jeugdzorg, ofwel met de oprichting, vernieuwing, verjaardag van een voorziening of werkvorm of bezoek aan een voorziening bijzondere jeugdzorg. De triggers kunnen ook uit meerdere van deze factoren bestaan. Er is niet altijd een aanleiding voor het verschijnen van een artikel over

wachtljsten in de jeugdzorg. Soms is de situatie rond de wachtljsten in de jeugdzorg zelf de aanleidinggever van een artikel hier rond. Een aantal artikels over wachtljsten in de jeugdzorg verschijnt om aan het publiek en de overheid te signaleren dat de wachtljsten te lang zijn. Hieronder volgt een overzicht van de meeste aanleidingen voor het schrijven over wachtljsten in de jeugdzorg in de Vlaamse kranten vanaf 1 januari 2000 tot en met 31 januari 2008, opgedeeld in vier onderdelen. Tussen haakjes wordt het aantal artikels aangegeven die hier rond verschenen als het er meer dan één zijn.

2.3.1. Beleidsbeslissingen

- 2001: Het gerechtelijk arrondissement Tongeren werd erkend als modelproject voor Integrale Jeugdhulp. Er komen extra financiële middelen vrij voor de bijzondere jeugdzorg.
- 2002: De beleidsnota van het Vlaams Parlement in verband met de bijzondere jeugdzorg.
- 2002: Vlaamse ontwerpbegroting 2003. (9 artikels)
- 2004: Het Vlaams Parlement stemt over een voorstel van decreet dat jeugdrechters in urgente gevallen van kindermishandeling meer ruimte geeft om in te grijpen.
- 2004: Decreet Integrale Jeugdhulp.
- 2005: Het lopende overleg tussen het kabinet van minister Vervotte en de bijzondere jeugdbijstand in het kader van het Globaal Plan Jeugdzorg. (2 artikels)
- 2006: Globaal Plan Jeugdzorg. (4 artikels)
- 2006: Een nieuw jeugdrecht en een voorstel voor een nieuwe jeugdgevangenis naar aanleiding van de moord op Joe Van Holsbeeck.

2.3.2. Gebeurtenissen en evenementen

- 2001: De Vlaamse minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gelijke Kansen Mieke Vogels organiseert in Hoboken een ontmoeting met vijftig jongeren uit de bijzondere jeugdzorg, hiermee gaat ze gedeeltelijk in op de vraag van jongeren uit de bijzondere jeugdzorg, om naar hen te luisteren. (2 artikels)
- 2002: Het televisieprogramma Koppen op bezoek bij de jeugdbrigade, kinderpsychiater en jeugdrechtbank. (2 artikels)
- 2006: De Dendermondse politie moest wachten met een arrestatie van twee minderjarige homejackers tot er plaats vrijkwam in een jeugdinstelling. Reactie van minister Somers.
- 2006: De moord op Joe Van Holsbeeck, die aanleiding geeft voor een nieuw jeugdrecht en een voorstel voor een nieuwe jeugdgevangenis.

2.3.3. Klachten vanuit het werkveld

- 2001: De klacht van Dirk Dangreau van het CBJ Veurne over te lange wachttijden. (2 artikels)
- 2005: Men voert actie om aandacht te vragen voor het tekort aan opvangplaatsen voor mishandelde kinderen. BZN 'De Stobbe' in Hoboken.
- 2005: De consulenten van het CBJ staan terecht wegens schuldig verzuim. Ze waren niet op de hoogte van de mishandeling van een kind. (4 artikels)
- 2007: De klacht van schuldig verzuim van het centrum voor integrale gezinszorg 'De Stobbe' tegen de ministers Vervotte (Welzijn, CD&V) en Onkelinx (Justitie, PS). 'De Stobbe' diende de klacht in omdat een jongen van 11 al meer dan een jaar wacht op een plaats in een medisch pedagogisch centrum. Het dagvaardt de Belgische staat en de Vlaamse overheid, in hun aansprakelijkheid als zorgdragers voor kwetsbare kinderen. (4 artikels)
Reactie van kinderpsycholoog Deboutte over het artikel. (3 artikels)
- 2007: Lange wachtlijst voor bijzondere jeugdzorg, Leuvense hulpvragers moeten een jaar wachten. (7 artikels)
- 2008: Klachten uit het werkveld over lange wachtlijsten. (4 artikels)
- 2008: Consulenten van het CBJ en de SDJ leggen het werk neer en staken tegen lange wachtlijsten en hoge werkdruk. (29 jan 2008) (10 artikels)

2.3.4. Oprichting, vernieuwing, verjaardag van een voorziening of werkvorm of bezoek aan een voorziening

- 2002: Vzw Jeugdzorg 'De Brug' zet zich via dagcentrum 'De Marbol' en thuisbegeleidingsdienst 'De Mee-ander' al 5 jaar in voor jongeren die zich in een problematische opvoedingssituatie bevinden. 'De Brug' reikt de hand naar gezinnen en kinderen en werkt in overleg met hen aan een gelukkiger gezinsleven. (2 artikels)
- 2003: Het dagcentrum voor scholieren 'De Berg' (semi-residentiële instelling binnen de bijzondere jeugdzorg) verhuist naar de Campus 'De Krinkel' aan de Noordstraat. De locatie aan de Stationsstraat in Heist werd te klein.
- 2003: Het onthaal-, oriëntatie- en observatiecentrum (O.O.O.C.) 'Potgieter' in de Potgieterstraat in Antwerpen krijgt drie extra crisisbedden bij de vzw 'Elegast' in de Potgieterstraat. (3 artikels)
- 2005: Oprichting van de Centrale Wachtlijst Bijzondere Jeugdzorg in Limburg. (3 artikels)
- 2005: Vzw 'Elegast' vierde gisteren zijn vijftienvingste verjaardag. 'Elegast' dringt er bij de overheid op aan om meer middelen vrij te maken voor de hulpverlening aan probleemjongeren en -gezinnen.

- 2005: Het Centrum voor Integrale Gezinszorg 'De Stobbe' pleit met het 'Negentien/elf-actieprogramma' voor een betere sensibilisering van de bevolking, de ontwikkeling van meer efficiënte instrumenten voor gezinsdiagnose en een sterker begeleidings- en behandelingsaanbod.
- 2007: Begeleidingstehuis 'Ter Muren' bouwt een oude vleugel om tot enkele leefgroepuimten voor meisjes van 12 tot 18 jaar en tot studio's voor jongens en meisjes van 18 tot 20 jaar.
- 2007: Prinses Mathilde bezoekt 'Ons Tehuis' in Ieper. Deze vereniging voor bijzondere jeugdzorg bestaat exact veertig jaar en viert dat met hoog bezoek.
- 2007: Vanaf 4 juni is er in Antwerpen een centraal meldpunt voor crisissen met kinderen, het maakt deel uit van het crisisnetwerk voor jeugdhulp: dit is een concrete verwezenlijking van de Integrale Jeugdzorg. (7 artikels) (8 en 9 mei)

Uit een analyse van de eerste grafiek blijkt dat er drie jaren zijn die er boven uitsteken, namelijk 2002, 2005 en 2007. In 2007 komt het onderwerp wachtlijsten in de jeugdzorg het meest aan bod. In 2002 wordt er wel wat geschreven over wachtlijsten in de jeugdzorg, maar zijn er weinig berichten specifiek over wachtlijsten in de jeugdzorg. Als we kijken naar wat er aanleiding heeft gegeven tot het schrijven van deze berichten, dan zien we dat er dat jaar vooral naar aanleiding van de Vlaamse ontwerpbegroting werd geschreven. In de bespreking over de begroting voor het komende jaar wordt er gediscussieerd voor meer geld voor het wegwerken of reduceren van wachtlijsten in de welzijnszorg en in de jeugdzorg. In 2005 komt het onderwerp wachtlijsten in de jeugdzorg vooral aan bod door de voorzieningen. Limburg start een centrale wachtlijst, 'Elegast' viert zijn vijftiende verjaardag, 'De Stobbe' voert actie voor een tekort aan plaatsen en heeft een nieuw actieprogramma: negentien/elf, consulenten van het Comité Bijzondere Jeugdzorg staan terecht voor schuldig verzuim. Het werkveld heeft ervoor gezorgd dat de wachtlijsten in de jeugdzorg als onderwerp aan bod komen in de Vlaamse kranten. Op beleidsvlak is men in 2005 bezig met het maken van een Globaal Plan Jeugdzorg, hierin is het wegwerken of reduceren van de wachtlijst een belangrijk element. In 2007 is een klacht uit het werkveld, namelijk 'De Stobbe' die de Belgische staat en de Vlaamse overheid dagvaardt, in hun aansprakelijkheid als zorgdragers voor kwetsbare kinderen, een eerste belangrijke aanleiding voor het schrijven van berichten over wachtlijsten in de jeugdzorg. De klacht vanuit het werkveld in Leuven over de te lange wachtlijsten is in 2005 een tweede belangrijke trigger voor artikels over wachtlijsten in de jeugdzorg. De oprichting van een centraal meldpunt voor crisissen bij kinderen in Antwerpen is de derde belangrijke aanleiding. In 2007 zijn de meeste artikels geschreven specifiek over de wachtlijsten in de jeugdzorg. Die trend zet zich waarschijnlijk voort in 2008, omdat er in één maand tijd al 14 berichten verschenen specifiek over de wachtlijsten in de jeugdzorg. Het werkveld probeert zo veel mogelijk in de media te komen om het probleem van de wachtlijsten naar de voorgrond te brengen, door te staken en hun klachten te uiten tegen te lange wachtlijsten en te hoge werkdruk.

2.4 Inhoudelijke discussie in de media

De discussie over wachtlijsten in de jeugdzorg in de Vlaamse kranten wordt vooral eenduidig gevoerd. Er is een tekort aan plaatsen en middelen in de jeugdzorg. Wachtlijsten zijn een probleem, ze zijn te lang, hun wachttijden zijn te lang en ze moeten weggewerkt worden. Er wordt in de Vlaamse kranten gesproken over ellenlange wachtlijsten (Het Nieuwsblad, 2005, p. 20; De Standaard, 2007, p. 36; De Standaard, 2006, p. 2; De Morgen, 2006, p. 5; Het Nieuwsblad & Het Volk, 2005, p. 23; De Tijd, 2004, p. 19 & De Standaard, 2001, p. 10), over de beruchte wachtlijsten (Het Nieuwsblad & Het Volk, 2007, p. 9 & De Standaard, 2007, p.3), over de situatie in de jeugdzorg met zijn ellenlange wachtlijsten die erkend moet worden als crisis (De Morgen, 2007, p. 7), over wachtlijsten die de handicap blijven van Vervotte (De Morgen, 2007, p.4), over dat je door de lange wachtlijsten tikkende tijdbommen creëert (Het Volk, 2007, p. 9), over dat wachtlijsten bijzondere jeugdzorg de pan uitswingen (Het Laatste Nieuws & Het Volk, 2007, p. 39), over de wachtlijsten en de wachttijden die onaanvaardbaar lang zijn (Gazet van Antwerpen, 2006, p. 6 & Het Belang van Limburg, 2006, p. 4), over dat kinderen de dupe worden van de wachtlijsten (Het Volk & Het Nieuwsblad, 2005, p. 1), over maandenlange wachtlijsten (De Morgen, 2005, p. 8), over eindeloze wachtlijsten (Het Nieuwsblad & Het Volk, 2004, p. 6), over onwaarschijnlijke wachtlijsten (Het Laatste Nieuws, 2003, p. 2), ... Dit taalgebruik over wachtlijsten in de berichtgeving is een illustratie van het idee in de Vlaamse kranten dat (lange) wachtlijsten een probleem zijn. In enkele artikels is dit niet zo. Er zijn 3 elementen in de discussie die wachtlijsten positief benaderen. Het eerste element komt voor in het bericht dat gaat over twee voorzieningen bijzondere jeugdzorg van vzw 'De Brug', 'De Marbol' en 'De Mee-ander'. Het feit dat voor beide diensten al wachtlijsten zijn, bewijst volgens directeur Jan De Backer dat er nood is aan deze vorm van begeleiding (Het Volk & Het Nieuwsblad, 2002). De wachtlijsten worden in deze artikels gezien als indicator voor de nuttigheid van een bepaald aanbod. Een tweede positief element komt in de artikels over de oprichting van de Centrale Wachtlijst in Limburg naar voor. "De Centrale Wachtlijsten moeten de nood in de sector duidelijk maken, ze geven een overzicht over hoeveel wachtenden er precies zijn, jongeren die dringende hulp nodig hebben zullen sneller geholpen kunnen worden en ze gaat de Limburgse jeugdzorg efficiënter maken" (Het Nieuwsblad, 2005, p. 15; De Standaard, 2005, p. 36 & Het Belang van Limburg, 2005, p. 11). Het derde element is de vraag of de wachtlijsten volledig, tot de allerlaatste persoon weggewerkt moeten worden. Als de wachtlijsten weggewerkt worden dan kan de vraag gesteld worden of de familiale solidariteit volledig plaats ruimt voor zogenaamde professionele, maar vooral zakelijke hulpverlening (Het Belang van Limburg, 2002, p. 2). In deze vraag komen wachtlijsten naar voor als een middel om de professionele zorg af te remmen en zo terug te gaan naar meer familiale zorg. Opvallend is dat deze drie elementen in 2007 en januari 2008 niet meer naar voor komen in de wachtlijstdiscussie van de jeugdzorg in de Vlaamse kranten. In het laatste jaar wordt er vooral gesproken van lange wachtlijsten en

dat er meer middelen en plaatsen moeten gegeven worden aan de bijzondere jeugdzorg om deze lange wachtlijsten weg te werken.

Hoewel de discussie over wachtlijsten in de jeugdzorg in de Vlaamse kranten eenduidig gevoerd wordt - wachtlijsten worden namelijk gezien als een probleem - zijn er verschillende elementen in de wachtlijstdiscussie die in de Vlaamse kranten worden aangegeven. Namelijk wachtlijsten groeien aan, de hulpverlening/straf komt te laat, wachtlijsten hebben invloed op het opnamebeleid van de voorzieningen, wachtlijsten hebben invloed op de motivatie van jeugdhulpverleners, initiatieven om wachtlijsten te reduceren of weg te werken, er is een spanning tussen recht op hulp en wachtlijsten en er is geen of weinig onderzoek rond wachtlijsten.

2.4.1 Wachtlijsten groeien aan

In een analyse van de berichtgeving uit de Vlaamse kranten over het onderwerp wachtlijsten in de jeugdzorg is over de jaren heen een lijn te merken naar meer specifieke berichtgeving over wachtlijsten in de jeugdzorg. De wachtlijsten lijken ook hoe langer hoe problematischer over de jaren heen. Dit kan te maken hebben met het aangroeien van de wachtlijsten in de bijzondere jeugdzorg, wat zich uit in de cijfers van het aantal wachtende hulpvragers. De cijfers van de provincie Antwerpen illustreren dit. In de helft van het jaar 2005 wachtten 800 gezinnen uit de provincie Antwerpen (Het Nieuwsblad & Het Volk, 2005, p. 21). Op het eind van het jaar 2005 stonden in de provincie Antwerpen 891 jongeren op de wachtlijst (Het Volk & Het Nieuwsblad, 2005, p. 1 & p. 23). In het begin van het jaar 2006 stonden zo'n 900 kinderen op de wachtlijst. De minister wijst er ook op dat er sinds het begin van de legislatuur al acht miljoen euro is geïnvesteerd in de sector. Er zijn al meer dan 800 plaatsen bijgekomen, onder meer in pleeggezinnen en internaten. (Het Volk, 2006, p. 6). Toch blijft het aantal wachtenden groeien. In 2008 wordt er gesproken van meer dan 1125 kinderen op de wachtlijst in Antwerpen en 850 in Limburg, in de andere provincies is de toestand vergelijkbaar (Het Nieuwsblad, 2008, p.1 & De Standaard, 2008, p.2). In 2008 loopt de gemiddelde wachttijd op tot negen maanden (Het Nieuwsblad & Het Volk, 2008, p.12). Mieke Vogels, toenmalig minister van Welzijn, volksgezondheid en Gelijke Kansen zegt in de Standaard in 2002 dat wachtlijsten nadelen hebben. Ze groeien vanzelf aan. Als de mensen eenmaal weten dat die bestaan, laten ze zich almaar vlugger inschrijven. Het enige middel tegen wachtlijsten is een langetermijnplanning. Daar is Vlaanderen volgens haar niet sterk in. Ze stelt dat in de zorgsector een tienjarenplan evenzeer nodig is als voor het wetenschappelijk onderzoek.

2.4.2 De hulpverlening/straf komt te laat

In de Gazet van Antwerpen wordt aangegeven dat er door die wachtlijsten geen uitzicht meer is op snelle hulp. Die onzekerheid is voor jongeren en hun gezin heel moeilijk om te dragen (Gazet van Antwerpen, 2008, p.11). Sommige jongeren die nood hebben aan dringende hulp moeten niet zelden een jaar op een wachtlijst staan. Ze moeten dikwijls noodgedwongen thuis blijven. En zo worden kleine problemen onbeheersbare problemen. Het is schering en inslag dat een kind dat wordt aangemeld als een problematische opvoedingssituatie al is uitgegroeid tot een kleine crimineel voor er eindelijk hulp is (Het Nieuwsblad 2006, p. 56). De bijzondere jeugdzorg meldt dat veel jongeren, door het uitblijven van psychiatrische behandeling, ontsporen en in zijn instellingen terecht komen (Het Nieuwsblad & Het Volk, 2006, p.5). In de tijd die verloren gaat met het staan op een wachtlijst kan een jongere een misdadiger worden (Het Nieuwsblad, 2005, p.1). De lange wachtlijsten en de te hoge werklast leiden tot schrijnende situaties. Meer dan duizend jongeren in de provincie Antwerpen moeten veel te lang wachten op geschikte hulpverlening. Sommigen vallen gewoon uit de boot. Die wachtlijsten zijn een doel op zich geworden. Kinderen in de problemen zijn met die wachtlijsten niet geholpen. Vooral in de crisisopvang is de situatie acuut. De overheid maakt zo een voedingsbodem voor criminaliteit en armoede (Het Nieuwsblad & Het Volk, 2008, p.10). De Beleidsnota van het Vlaams Parlement in verband met de bijzondere jeugdzorg geeft aan dat «effectieve hulp te lang uitblijft door de wachtlijsten bij de ambulante hulpverlening, waardoor problemen nodeloos escaleren zodat meer ingrijpende interventies nodig worden». Het plaatsgebrek in de gesloten instellingen is dus een gevolg van het tekort in de andere voorzieningen (Het Belang van Limburg, 2002, p. 2). Probleemjongeren staan soms maanden op wachtlijsten. Daarmee geef je hen een verkeerd signaal. Bij pubers die een leerkracht hebben aangevallen of een diefstal hebben gepleegd, moet je direct handelen. Hen maanden later met de feiten confronteren, heeft geen zin (Gazet van Antwerpen, 2003, p. 13).

2.4.3 Invloed op opnamebeleid

Een ander element uit de discussies die in de Vlaamse kranten worden gevoerd is dat lange wachtlijsten een reden zijn waarom veel kinderen nergens terecht kunnen. Doordat alle instellingen een lange wachtlijst hebben, is men geneigd elke case die enigszins buiten de doelgroep valt, door te verwijzen. Bij de Bijzondere Jeugdbijstand bedraagt de wachttijd dikwijls zes maanden tot een jaar, en ook bij de centra voor kinder- en jeugdpsychiatrie duurt het drie maanden of langer vooraleer ouders voor hun kind een eerste gesprek kunnen regelen. De verscheidene instellingen trekken hun grens strenger en nemen minder kinderen op (De Standaard, 2007 p. 5).

2.4.4 Invloed op motivatie van jeugdhulpverleners

Consulenten van het Comité Bijzondere Jeugdzorg (CBJ) en van de Sociale Dienst van de Jeugdrechtbank (SDJ) kunnen volgens de Standaard geen oplossing op maat meer geven. De wachtlijsten verstikken de hulpverlening en de werkdruk ligt te hoog (De Standaard, 2008, p. 12). Vooral bij de consulenten van de CBJ, die jongeren in een problematische opvangsituatie doorverwijzen en opvolgen, stapelen de dossiers zich hopeloos op door het gebrek aan doorstroming. Zij zien door de bomen het bos niet meer. De gevolgen zijn navenant. Het ziekteverlof bij het personeel ligt hoog. Veel personeelsleden kampen met een burn-out (De Standaard, 2008, p.4). Er wordt gewerkt met tussenoplossingen, dat is absoluut niet bevredigend voor de consulenten (Het Nieuwsblad & Het Volk, 2008, p.12). Al jaren bevinden de medewerkers van de bijzondere jeugdzorg zich in een constante toestand van schuldig verzuim. Dat vreet aan deze medewerkers (Het Volk, 2007, p.9). De Morgen schrijft in 2005 dat de zaken bijzonder moeilijk liggen. Het heeft vaak heel lang geduurd vooraleer de jongere in kwestie gemotiveerd genoeg was om de stap naar de jeugdzorg te zetten en als de consulent hem dan moet teleurstellen, is dat zwaar. Altijd maar moeten zeggen dat er geen plaats is, zorgt voor een gevoel van machteloosheid. De consulenten van het CBJ en de SDJ voelen zich gefrustreerd. Op een bepaald moment is er vast te stellen dat er niet meer professioneel gewerkt kan worden. De job is niet meer naar behoren uit te oefenen. Zowel professioneel als emotioneel moeten consulenten dit aankunnen. De consulenten voelen zich verantwoordelijk voor die jongeren (De Morgen, 2005, p. 8).

2.4.5 Initiatieven om wachtlijsten weg te werken of te reduceren

In de kranten verschenen ook artikels over initiatieven om wachtlijsten weg te werken of te reduceren.

- Toenmalig minister Vogels wil 150 miljoen euro extra om de wachtlijsten in de zorg te lijf te gaan (De Morgen, 2002, p. 1).
- Toenmalig minister Vogels wil het ouderschapsverlof optrekken tot één jaar. In de jeugdzorg zijn er onwaarschijnlijke wachtlijsten. Die zullen afnemen als ouders terug meer tijd in hun kind kunnen steken (Het Laatste Nieuws, 2003, p. 2).
- Decreet over integrale jeugdzorg: alle initiatieven in de jeugdhulpverlening beter op elkaar afstemmen en toegankelijker maken, zodat de problemen en wachtlijsten in die sector zouden worden weggewerkt (De Standaard, 2004, p. 9).
- Oprichting Centrale Wachtlijst: de centrale wachtlijsten moeten de nood in de sector duidelijk maken, ze geven een overzicht over hoeveel wachtenden er precies zijn, jongeren die dringende hulp nodig hebben zullen sneller geholpen kunnen worden en

ze gaan de Limburgse jeugdzorg efficiënter maken (Het Nieuwsblad, 2005, p. 15; De Standaard, 2005, p. 36 & Het Belang van Limburg, 2005, p. 11).

- Globaal Plan Jeugdzorg van minister van Welzijn Inge Vervotte: meer middelen voor de jeugdzorg: bijkomende opvangplaatsen, personeels- en werkingsmiddelen (De Standaard, 2006, p. 48).
- Een centraal meldpunt voor crisissen met kinderen: crisisnetwerk jeugdhulp in Antwerpen. Deze aanpak zal de instroom in de bijzondere jeugdzorg met 60 à 70 procent verminderen en daarbij ook de wachtlijsten verkorten (Het Nieuwsblad & Het Volk & Het Laatste Nieuws & De Standaard, 2007).
- Ouders sterker maken zodat zij zelf het antwoord vinden op hun problemen, en niet van 'experts' afhankelijk worden. Dat zal de druk op de wachtlijsten en de instellingen doen afnemen (Het Nieuwsblad & Het Volk, 2007, p. 9 & De Standaard, 2007, p. 10).
- Triple P: Australische opvoedingsprogramma (Positive Parenting Program), dat ouders helpt met de opvoeding van hun kinderen. Hiermee wil men de instroom in (dure) instellingen beperken (Gazet van Antwerpen, 2007, p. 9) en daarmee ook de wachtlijsten.

2.4.6 Spanning tussen recht op hulp en lange wachtlijsten

Ook de spanning tussen het recht op hulp en de lange wachtlijsten komt aan bod in de kranten. De Antwerpse vzw 'De Stobbe' stapt met een 'symbooldossier' naar de rechtbank om een betere jeugdzorg af te dwingen. Dit centrum voor gezinsopvang dagvaardt de ministers wegens schuldig verzuim. Het dagvaardt de Belgische staat en de Vlaamse overheden, in hun aansprakelijkheid als zorgdraggers voor kwetsbare kinderen (Het Volk, 2007, p. 9).

2.4.7 Geen of weinig onderzoek

De Morgen schrijft in 2005 dat hoe groot het structureel tekort in de bijzondere jeugdzorg precies is, niet bekend is (De Morgen, 2005, p. 7). Van Eetveld, regioverantwoordelijke Bijzondere Jeugdbijstand Antwerpen zegt in de Morgen dat men niet zomaar kan zeggen hoeveel plaatsen er moeten bijkomen. Er moet een globaal plan komen om te zien hoeveel plaatsen er voor welk soort problemen moeten bijkomen. Dat wordt in kaart gebracht, zodat er een betere afstemming is tussen de verschillende sectoren (De Morgen, 2005, p. 8).

2.5 Besluit media

Uit de analyse van de Vlaamse kranten blijkt dat de discussie over wachtlijsten in de jeugdzorg vooral oppervlakkig blijft. Er wordt gesproken over schrijnende situaties, plaatstekort, hoge werkdruk voor de consulenten door te lange wachtlijsten en te lange wachttijden. Wachtlijsten worden hier vooral geproblematiseerd, maar de media verwijst niet naar onderzoek of een empirische basis die dat kan aantonen. Er zijn wel enkele positieve elementen gevonden in de analyse van de krantenberichten, maar die komen de laatste jaren niet meer voor in de discussie.

Vanaf de Centrale Wachtlijst in Antwerpen en Limburg kan men het aantal wachtenden in kaart brengen. Deze Centrale Wachtlijst is er niet in de andere provincies, maar er zijn wel gelijkaardige initiatieven. Een Centrale Wachtlijst registreert het aantal wachtenden en de wachttijden. Het aantal wachtenden en de wachttijden stijgen over de jaren. De cijfers van de wachtlijsten in Antwerpen illustreren dit. Dit kan een reden zijn dat de wachtlijsten als al maar problematischer gezien worden.

Over het algemeen is er niet veel geschreven over de wachtlijsten in de jeugdzorg. De laatste jaren neemt dit wel toe. Dit heeft te maken met het gegeven dat er meer aanleidingen zijn voor het schrijven over wachtlijsten in de jeugdzorg: de klachten uit het werkveld nemen toe en op beleidsvlak wordt meer gediscussieerd over wachtlijsten. De klachten uit het werkveld zijn een indicator om aan te nemen dat de wachtlijsten in de jeugdzorg problematisch zijn, maar wat met de beleving van de cliënt rond het staan op een wachtlijst? Hierover wordt gespeculeerd in de kranten, maar er is geen empirische basis voor die speculatie. In het volgende hoofdstuk wordt door iemand uit het werkveld aangegeven dat het onderwerp wachtlijsten in de jeugdzorg vaak door hen op een flagrante manier naar voor wordt gebracht om de ministers en de overheid onder druk te zetten om iets te doen aan de situatie rond de wachtlijsten.

Hoofdstuk 3: Praktijk

3.1 Inleiding praktijk

De centrale wachtlijst is een initiatief van verschillende voorzieningen en sociale diensten van de bijzondere jeugdzorg. Het is een project dat verschillende wachtlijsten van de bijzondere jeugdzorg bijeenbrengt en een wachtlijstwerking organiseert. De voorzieningen en de werkvormen die eraan meewerken, verschillen per provincie. De centrale wachtlijst is een organisatorische manier om met de wachtlijsten in de jeugdzorg om te gaan. Dit hoofdstuk is gebaseerd op een diepte-interview met een medewerker van de Centrale Wachtlijst Bijzondere Jeugdbijstand van de provincie Antwerpen (persoonlijke communicatie, 7 maart, 2008)². De koppeling met de andere hoofdstukken en de link met de discussie over wachtlijsten zijn gemaakt door de auteur van de masterproef.

Het hoofdstuk bevat de beschrijving van hoe een wachtlijst in de praktijk kan werken, zijn voor- en nadelen en een visie op wachtlijsten vanuit de praktijk. Het laat ook zien wat de organisatie van een wachtlijst bijbrengt in de discussie over wachtlijsten. Het brengt ook de nuttige functies van een (centrale) wachtlijst in de praktijk naar voor. Dit praktijkvoorbeeld is interessant om de discussie over wachtlijsten uit te breiden en het literatuurhoofdstuk over wachtlijsten concreter te maken, bijvoorbeeld door de rangschikking op lijst en de prioriteitsstelling van de Centrale Wachtlijst uit te leggen.

3.2 De werking van de centrale wachtlijst

3.2.1. Ontstaan

De consulenten bijzondere jeugdbijstand van Antwerpen zijn in 2003 gestart met na te denken over een wachtlijstwerking. Het opzet bij de start van de wachtlijst is dat er een akkoord is met de voorzieningen. Het idee is dat de voorziening zijn autonomie qua opnamebeleid moet kunnen bewaren. Alle voorzieningen en consulenten van het Comité Bijzondere Jeugdzorg en de Sociale Dienst van de Jeugdrechtbank zijn geïnformeerd en bevraagd via een vragenlijst over een eventuele wachtlijstwerking. Daarna is er overleg gekomen met de voorzieningen over wat de bedoeling van de wachtlijstwerking is. Er zijn aanpassingen gedaan aan de wachtlijst, aan de verwachtingen van de voorzieningen. De O.O.O.C.'s gingen in Antwerpen niet akkoord met de werking. De residentiële instellingen, de dagcentra, de thuisbegeleiding, de vzw's, ... zijn wel akkoord gegaan. De startdatum voor de Centrale Wachtlijst Bijzondere Jeugdbijstand Antwerpen was 1 februari 2005.

---

² Het interview is op aanvraag te verkrijgen

3.2.2. Doelstellingen

De doelstellingen van de wachtlijstwerking in Antwerpen zijn:

- *Betere afstemming van vraag en aanbod.*
- *Eerlijker rechtsbedeling:*

De bedoeling is om de verwijzer, de consulent en de voorziening dichter bij elkaar proberen te brengen en de vraag van de cliënt naar de juiste voorziening en de juiste werkvorm toe te leiden. De aanmeldingsdatum wordt gehanteerd voor de volgorde op de wachtlijst. Dit was voorheen niet het geval. Vroeger moest de consulent de voorzieningen bellen om te kijken of ze nog plaats hadden. Het opzet is dat elke cliënt die binnenkomt op de jeugdrechtbank en het Comité Bijzondere Jeugdzorg op dezelfde manier behandeld wordt en dezelfde kansen krijgt om de hulpverlening te kunnen starten. Het mag niet afhankelijk zijn van bij welke consulent hij terecht komt of hij de juiste hulpverlening krijgt.
- *Wegwerken van anomalieën:*

Er is geconstateerd dat er vroeger met favorieten gewerkt werd. Bepaalde voorzieningen werkten veel samen met bepaalde consulenten van het Comité Bijzondere Jeugdzorg of van de Sociale Dienst van de Jeugdrechtbank. Dat bracht scheeftrekkingen in de invulling van het aanbod met zich mee. Bijvoorbeeld wanneer een consulent één of meer minderjarige(n) in een voorziening heeft, dan heeft die een streepje voor in die voorziening, want als één van die minderjarigen terug naar huis gaat, weet de consulent dat er een plaats gaat vrijkomen in die voorziening. Hij kijkt zijn caseload na en kijkt wie van zijn cliënten die plaats zou kunnen invullen.
- *Efficiëntere aansluiting van uitstroom en instroom:*

De bedoeling is om een open plaats zo snel mogelijk in te vullen. Met de Centrale Wachtlijst is er meer zicht op hoe een voorziening de plaatsen invult, zodat er minder plaatsen voorlopig open staan. Er is ook meer zicht op wat er weg gaat uit een voorziening en wat er binnenkomt. De bedoeling van de Centrale Wachtlijst is om het gat tussen instroom en uitstroom kleiner te maken.
- *Inventarisatie van gegevens en cijfers.*
- *Signaalfunctie:*

De signaalfunctie is één van de hoofddoelstellingen. De Centrale Wachtlijst wil aan alle beleidsinstanties duidelijk maken wat de noden zijn binnen de sector rond de hulpverlening. Dit is noodzakelijk om aan de vragen die de cliënten stellen tegemoet te komen en om blinde vlekken naar de overheid te signaleren.

3.2.3. Ambities en mogelijkheden

De Centrale Wachtlijst heeft enkele ambities en mogelijkheden. Voor de oprichting van de Centrale Wachtlijst kon de prioriteitsbepaling van cliënten op de wachtlijst afhankelijk zijn van een al of niet goede relatie van de individuele consulent met de individuele intakeverantwoordelijke van een voorziening. Dat is met de centrale wachtlijstwerking niet meer het geval. De bepaling wie prioriteit krijgt op de wachtlijst gebeurt op een objectievere manier. Dit is een eerste ambitie van de Centrale Wachtlijst.

Een andere ambitie is de structurele duiding van de knelpunten zowel bij de vraag (aanmeldingsproblematieken) als bij het aanbod (toewijzingsproblematieken) van de bijzondere jeugdzorg. Het is dus ook de ambitie om een meer gefundeerde en structurele duiding van geldstromen te realiseren, zowel bij de vraag als bij het aanbod. Met de cijfergegevens van de Centrale Wachtlijst kan duidelijk naar de overheid gesignaleerd worden wat de noden zijn. Er kunnen meer gefundeerde beleidsadviezen geformuleerd worden ten aanzien van de administratieve en politieke overheden.

De volgende ambitie is de ondersteuning en afstemming van het profiel van de voorzieningen ten aanzien van de verwijzers. De wachtlijstwerking houdt zich niet alleen bezig met de aanmelding, het heeft ook een bemiddelingsfunctie tussen aanbod en verwijzers. De medewerkers van de centrale wachtlijst proberen de voorzieningen te stimuleren om hun profiel te duiden en dat over te brengen naar de verwijzer. Hiervoor worden in Antwerpen een aantal initiatieven genomen, zoals de opmaak van een sociale kaart van de bijzondere jeugdbijstand van de regio en het lesgeven aan consulenten over het profiel van de voorzieningen en over de verschillende werkvormen. Er zijn ook overlegstructuren gecreëerd tussen voorzieningen en verwijzers, zoals het arrondissementeel overleg en het provinciaal overleg. Hier wordt verder nog op ingegaan.

Nog een ambitie van de centrale wachtlijstwerking is de hulpvragen per werkvorm te registreren. Dit is cruciaal om te zien wat de noden in de sector zijn. Het is ook belangrijk om een overzicht van de wachttijden te krijgen. In het begin van 2008 zijn de wachttijden gemiddeld ongeveer 8 maanden, maar dat is zeer verschillend naargelang de leeftijdscategorie en naargelang de werkvorm. Bijvoorbeeld voor residentiële opvang voor een kind met een leeftijd onder de 12 jaar is de wachttijd ongeveer 2 jaar.

Een laatste ambitie van de centrale wachtlijst is het aantal opgevraagde dossiers ten aanzien van het aantal effectief opgestarte dossiers registreren. Hierbij maakt men ook een overzicht van het aantal niet opgenomen aanvragen en de reden tot weigering. De voorzieningen zijn hier niet altijd mee gediend. Op het moment dat ze een aanvraag krijgen kunnen ze die nog weigeren, maar moeten ze wel op papier motiveren waarom en dat overmaken aan de centrale

wachtlIJst. Wanneer een bepaalde voorziening steeds dezelfde problematiek weigert of teveel cliënten weigert, dan wordt die uitgenodigd bij de centrale wachtlIJst en bevroagd waarom en hoe dat komt.

Uit deze ambities en mogelijkheden van de Centrale WachtlIJst blijkt dat wachtlIJsten hier niet als probleem worden gezien. Ze zijn een instrument om de instroom te regelen, om de hulpvragen te registreren, om de noden in de sector te signaleren,... De wachtlIJstwerking en daarmee de wachtlIJsten worden hier als nuttig gezien en niet als problematisch. De centrale wachtlIJst is ook een middel om rechtvaardiger hulp te bedelen.

3.2.4. Concretisering van de centrale wachtlIJstwerking

Elke voorziening en elke module van de voorziening heeft een wachtlIJst. Bijvoorbeeld een residentiële instelling met 2 leefgroepen van 0 tot 18 jaar en 1 leefgroep kamertraining plus 16 heeft twee modules (werkvormen), dus 2 wachtlIJsten.

De chronologie op de wachtlIJst is in functie van de aanmelding. De consulent doet de aanmelding.

Een belangrijk principe van de centrale wachtlIJst en van de hele jeugdhulpverlening is subsidiariteit: de minst ingrijpende maatregel zou eerst moeten kunnen genomen worden.

De centrale wachtlIJst Antwerpen heeft een regionale werking. Alleen de voorzieningen die in de provincie Antwerpen gelegen zijn maken er deel van uit.

3.2.5. Voorzieningen die buiten de wachtlIJstwerking vallen

Er vallen een aantal voorzieningen buiten de Centrale WachtlIJst Bijzondere Jeugdbijstand Antwerpen, namelijk de O.O.O.C.'s, de diensten voor pleegzorg, de projecten, het gestructureerd toewijzingsoverleg voor restgroep jongeren (GIT-traject) (zijdelings wel betrokken, omdat dit ook door de Centrale WachtlIJst wordt georganiseerd), de gemeenschapsinstellingen en alle hulpaanbod buiten de provincie. Het kan dat er van buiten de regio een aanvraag binnen komt, bijvoorbeeld voor voorzieningen die aan de rand van andere provincies liggen. Deze worden op dezelfde manier behandeld als de cliënten van de regio van Antwerpen. De crisissituaties van cliënten zijn ook niet opgenomen in de centrale wachtlIJstwerking.

Omdat niet alle voorzieningen van de bijzondere jeugdzorg in Antwerpen meewerken aan de Centrale Wachtlijst is het moeilijk om alle hulpvragen te registreren en deze te vergelijken met andere provincies.

3.2.6. Inhoud van de wachtlijstwerking

De inhoud van de wachtlijstwerking gaat over de cliëntinformatie die wordt opgeslagen bij de Centrale Wachtlijst. Alvorens te starten met de wachtlijstwerking werd toestemming gevraagd voor het verzamelen van cliëntgegevens in functie van de wet op de privacy aan de privacycommissie. De consulent is degene die de aanmelding doet bij de Centrale Wachtlijst. De datum van de aanvraag is cruciaal. Andere cliëntgegevens zijn de naam van de cliënt, de geboortedatum, het geslacht, de vaste verblijfplaats en de vestigingsplaats van de school. Dit laatste is belangrijk bij het territoriaal matchen van een cliënt aan een voorziening. Er wordt ook hulpverleningsinformatie doorgegeven door de consulent, namelijk: de naam van het team (CBJ of SDJ) en waar het gevestigd is, de naam van de consulent, wat de huidige hulpverlening is, waar de minderjarige op het moment van de aanvraag verblijft en wat de problematiek is. De problematiek is vervat in een aantal categorieën, die zijn hetzelfde als het elektronische dossier DOMINO. Bij de hulpverleningsinformatie hoort ook welke de meest wenselijke hulpverleningsvorm is, de indicatiestelling en de argumentatie voor de hulpvorm. De consulenten moeten ook opgeven hoe een keuze is totstandgekomen, bijvoorbeeld of het is besproken in team of er een gedeelde besluitvorming is. Voor de wachtlijstwerking was het de individuele beslissing van de consulent om een maatregel uit te werken of om iemand te plaatsen. Nu is deze beslissing gedragen door een teambeslissing of door gedeelde besluitvorming. Gedeelde besluitvorming is een vorm van bespreking in verschillende groepen, begeleid door een multidisciplinair team. Consulenten kiezen vervolgens in samenspraak met de cliënt drie voorzieningen met een rangorde. Ze zoeken naar het profiel dat het meest aan de vraag van de cliënt beantwoordt. De consulent geeft ook informatie over de voorziening. Vervolgens wordt de registratie en uiteindelijke opname van de cliënt bijgehouden. Gedurende de wachttijd gaat de consulent op zoek naar tussenoplossingen (ook nepoplossingen genoemd), bijvoorbeeld crisishulp aan huis, internaat, projecten, ... De centrale wachtlijst is op de hoogte van de huidige bezetting van de voorziening. Dus ook van een geplande open plaats en een gepland vertrek. Die open plaats wordt ingevuld via de centrale wachtlijst. Een effectieve open plaats is niet altijd hetzelfde als een geplande plaats, want er kan ook plots een open plaats ontstaan in een voorziening, bijvoorbeeld wanneer een minderjarige aan de deur wordt gezet door een voorziening. Er kan ook een interne geplande opname plaatsvinden wanneer een cliënt van de ene module naar de andere gaat binnen de voorziening. Dit regelt de voorziening intern. De voorziening geeft dit wel door aan de centrale wachtlijst. De informatie over een profielwijziging van een voorziening komt ook bij de centrale wachtlijst toe, die geeft dit door aan de consulenten.

3.2.7. Procedure van de aanmelding

Bij de procedure van aanmelding is gedeelde indicatiestelling noodzakelijk. De consulent kan niet meer op individuele basis indicatie stellen. De aanmelding moet schriftelijk gebeuren door de consulent, ter controle. De consulent geeft de cliënt- en hulpverleningsinformatie door aan de centrale wachtlijst. Indien alle gegevens beschikbaar zijn, zal de aanvraagdatum samenvallen met de aanmeldingsdatum.

3.2.8. Prioriteitsbehandeling

De consulent doet de aanvraag voor prioriteitsbehandeling. Bij andere wachtlijstwerkingen bijvoorbeeld bij die van het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap wordt een urgentiecode gegeven aan iedere cliënt en die code bepaalt samen met de aard van de zorgvraag en met het beschikbare regionale aanbod, de prioriteitsstelling (B.S. 23.II.1999). In de Centrale Wachtlijst van de bijzondere jeugdzorg wordt er een aanmelding gedaan voor prioriteitsstelling door de consulent, als die dat nodig vindt. Dit door een prioriteitstellingformulier/aanmeldingsformulier in te vullen waarin gemotiveerd staat waarom deze cliënt prioriteit heeft. Daar gaat hij mee naar de teamverantwoordelijke, bespreekt dit samen en als die akkoord is kan het formulier ingediend worden bij de Centrale Wachtlijst. De Centrale Wachtlijst brengt dat dan in toewijzingsoverleg. Het toewijzingsorgaan is samengesteld uit drie teamverantwoordelijken van de provincie Antwerpen, die in heel de provincie 18 verantwoordelijken hebben. Wie er altijd deel van uitmaken zijn het multidisciplinaire team, de psychologen, iemand van de centrale wachtlijst en de regioverantwoordelijke. Dit orgaan komt om de 14 dagen samen om te beslissen wie prioriteit krijgt. Er zijn 3 categorieën voor prioriteitsbehandeling: de opname van broers of zussen, de heropname van een cliënt (zowel ambulante als residentiële) met als restrictie langer dan een jaar weg en inhoudelijke prioriteitstelling. Dit laatste is de moeilijkste en de meest subjectieve. Daar is een aparte procedure voor uitgewerkt binnen de wachtlijstwerking. Er zijn een aantal wegingcriteria opgesteld voor de inhoudelijke prioriteitsstelling. Deze criteria zijn intern afgesproken, maar zijn nog niet op Vlaams niveau besproken of vastgelegd. De wegingcriteria zijn: seksueel misbruik, ernstige verwaarlozing met risico voor het kind, geen dak boven hun hoofd, verlengd verblijf in O.O.O.C. en flexibilisering. Flexibilisering is inspelen op het feit dat er binnen een bepaald traject hulpverlening op maat moet toegepast worden, het is het overgaan van de ene werkvorm naar de andere op een soepele manier in bepaalde duidelijke, welgemotiveerde casussituaties, zoals multiprobleem gezinnen, kansarmoede,... De hoofdcriteria zijn seksueel misbruik, verwaarlozing en dakloosheid omdat daar de integriteit van de minderjarige in het gedrang kan komen.

Deze prioriteitsstelling bepaalt de rangschikking op de wachtlijst. De rangschikking op de wachtlijst gebeurt op de Centrale Wachtlijst voornamelijk chronologisch, maar ook urgentie neemt men mee in rekening voor de rangschikking op de wachtlijst.

3.2.9. Procedure bij open plaats

Bij een open plaats neemt de voorziening contact op met de centrale wachtlijst. De consulent van de cliënt bovenaan op de wachtlijst wordt hiervan op de hoogte gesteld en neemt contact op met de voorziening om een afspraak te maken voor de intake. De consulent blijft verantwoordelijk voor de inhoudelijke aanmelding. Indien de eerste consulent op de wachtlijst niet ingaat op het aanbod wordt de cliënt overgeschreven naar het wachtkamersysteem. Dit kan alleen om inhoudelijke redenen, bijvoorbeeld wanneer de cliënt een misdrijf heeft gepleegd of ergens anders verblijft of er tussenoplossingen zijn die op dat moment goed lopen. In dat geval komt de cliënt terecht in het wachtkamersysteem. In dit systeem kan men maximum drie maanden verblijven vanaf het moment dat de consulent de overplaatsing vraagt. Tijdens de periode van de drie maanden krijgt de consulent de kans om de cliënt terug te activeren. Dit gebeurt wanneer de redenen waarom er niet kon worden opgestart zijn weggevallen en de cliënt terug klaar is voor opstart. De consulent belt naar de Centrale Wachtlijst en vraagt om deze terug te activeren. De eerstvolgende plaats die in die wachtlijst vrijkomt wordt terug aan hem aangeboden. Reageert de consulent niet na die drie maanden, dan valt die cliënt er automatisch uit. Als de voorziening beslist om over te gaan tot opname dan meldt die de opname aan de Centrale Wachtlijst. Tijdens de intake blijft de cliënt op de wachtlijst staan.

De weigeringen kan men opdelen in twee categorieën: weigering door de voorziening en weigering door de cliënt. De eerste categorie is bij weigering door de voorziening van een cliënt. De cliënt komt op rang twee van de wachtlijst. De voorziening weigert de cliënt, dus de cliënt blijft op de wachtlijst staan. Bijvoorbeeld wanneer de cliënt op dat ogenblik niet in de groep past. Binnen zes maanden is de samenstelling van die groep misschien anders en kan de cliënt er wel in passen. Vandaar dat die op de wachtlijst op dezelfde plaats mag blijven staan. De cliënt mag zijn rechten niet ontnomen worden en moet de kans blijven krijgen om bovenaan te staan. Het kan ook zijn dat de voorziening de cliënt weigert om cliëntredenen. De consulent krijgt dan de kans om een andere voorziening te selecteren met een profiel dat aangepast is aan de vraag van de cliënt en hem op de wachtlijst van die voorziening zetten met de oorspronkelijke aanmeldingsdatum. Die schuift in de wachtlijst van de nieuwe voorziening. Dan heb je een tweede categorie, wanneer de cliënt de voorziening weigert. Als de cliënt voor de tweede keer een voorziening weigert, wordt door de centrale wachtlijst aan de consulent de redenen van de weigering van zijn cliënt gevraagd. De Centrale Wachtlijst

beslist op basis van dit antwoord of de cliënt onderaan de wachtlijst wordt gezet of wordt geschrapt van de wachtlijst.

De rangschikking op de wachtlijst wordt op de Centrale Wachtlijst ook bepaald door de opnamekeuze van de voorzieningen. Dit criterium wordt in de literatuur aangegeven als meeste kans op succes. Een bepaalde cliënt wordt opgenomen omdat die het best in de groep past en dus waar de leefgroepwerking het meeste succes (vooruitgang) zou kunnen boeken.

3.2.10. Informatie en advies

De consulent en de jeugdrechter kunnen permanent terugkoppeling krijgen van de centrale wachtlijst over de stand van zaken in het algemeen en specifiek over de aanvragen. De Centrale Wachtlijst streeft naar een permanente infobalie waar alle medewerkers van de bijzondere jeugdzorg terecht kunnen. De Centrale Wachtlijst doet ook aan matching. Ze geven informatie en advies aan de consulent over de mogelijkheden. De consulent staat in contact met de cliënt, niet de Centrale Wachtlijst.

3.2.11. Overleg en evaluatie

Voor elke werkvorm is er een permanent overleg georganiseerd: voor de dagcentra, de thuisbegeleiding, de residentiële instellingen, ... Om het jaar wordt binnen elke werkvorm met alle voorzieningen een overleg gepleegd over de wachtlijst en hoe de wachtlijstwerking in elkaar zit. Alle consulenten kunnen ook een tevredenheidmeting inzenden over een bepaalde voorziening. Als er klachten zijn worden de betrokkenen uitgenodigd bij de Centrale Wachtlijst. De consulenten en voorzieningen kunnen ook hun klachten uiten over de wachtlijstwerking, bijvoorbeeld als er plaatsen te lang blijven open staan. Er is een permanente wisselwerking tussen de Centrale Wachtlijst, de consulenten en de voorzieningen. Binnen de wachtlijstwerking wordt er ook sectoroverschrijdend gewerkt met het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap door overleg. Er zijn jongeren binnen de bijzondere jeugdzorg die binnen de voorzieningen van het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap thuishoren. In het overleg wordt geprobeerd die jongeren daar op de wachtlijst te zetten. De wachtlijstwerking van het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap verschilt van de wachtlijstwerking van de Bijzondere Jeugdbijstand van Antwerpen. Ze is veel minder ingrijpend voor de voorzieningen want de voorzieningen van het Vlaams Agentschap nemen op wie ze willen. Maandelijks wordt er vergaderd met de wachtlijstwerking van het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap over bepaalde casussen.

3.2.12 Onderhandeling en bemiddeling

De Centrale Wachtlijst onderhandelt ook met de voorzieningen. Er kan bijvoorbeeld door een voorziening in overtal gegaan worden om een gezin in één keer op te nemen als er op dat moment een plaats vrijkomt en vijf weken later nog één. Er kan bijvoorbeeld ook bemiddeld worden in crisissituaties. De medewerkers van de Centrale Wachtlijst zijn op de hoogte van open plaatsen en lopende intakes. Er gaat wat tijd overheen tot de opname zelf. Als er van de rechtbank wordt gebeld dat er een crisis is en er is een lopende intake, dan wordt aan die voorziening gevraagd of ze bereid zijn om de jongere 10 dagen in crisis op te nemen. Als de intake is afgelopen en die cliënt wordt opgenomen, dan moet de andere jongere in crisis terug uit de voorziening.

3.2.13 Onderzoek en beleid rond wachtlijstwerking

Op beleidsvlak is er zeer weinig te vinden over een wachtlijstenwerking in de bijzondere jeugdzorg. De medewerkers van de Centrale Wachtlijst verwijzen naar een onderzoek van Möbius over de organisatie van de wachtlijsten in de bijzondere jeugdzorg, dat een rapport heeft afgeleverd aan het kabinet. Dat rapport sluit sterk aan bij de wachtlijstwerking van Antwerpen. De praktijk heeft aan de minister van Welzijn voorgesteld om de Centrale Wachtlijst te officialiseren en over heel Vlaanderen te gebruiken, maar huidig minister Vanackere gaat daar niet mee akkoord. Dit heeft te maken met het feit dat er geen akkoord is over de cijfergegevens en dat door de wachtlijstwerking het aantal wachtenden niet verdwijnt. De centrale wachtlijstwerking gaat over het beheer van een wachtlijst, maar biedt geen oplossing aan voor lange wachtlijsten en wachttijden.

3.3 Bedenkingen bij de wachtlijstwerking

Vanuit de praktijk worden een aantal bedenkingen bij de wachtlijstwerking gemaakt. Door de wachtlijstwerking blijven er soms plaatsen te lang open. Bijvoorbeeld: wanneer een voorziening een onvoorziene plaats open heeft, dan gaan de medewerkers van de Centrale Wachtlijst op zoek in de wachtlijst van die voorziening welke consulent moet worden aangesproken. De consulent wil eerst nog met de cliënt en de ouders spreken, want de aanmelding is vaak een jaar geleden en ondertussen kan er al heel wat veranderd zijn. De consulent moet de cliënt dus terug activeren. Hier gaat vaak een week of meer overheen. Het kan dat de consulent tot de vaststelling komt dat het voorlopig goed loopt met de cliënt en dat de open plaats niet nodig is. Dan wordt de consulent van de tweede cliënt op de wachtlijst aangesproken. Hetzelfde kan hier gebeuren en de consulent van de derde cliënt moet aangesproken worden. Er kunnen dus een aantal weken voorbij gaan tot de onvoorziene open

plaats is ingevuld. Zonder een centrale wachtlijstwerking belt de voorziening naar de consulent dat ze een plaats hebben. De consulent heeft vaak een cliënt die direct kan starten. De Centrale Wachtlijst werkt vooral chronologisch en alle cliënten worden één voor één afgegaan. Meestal vraagt de consulent dan om de cliënt in de wachtkamer te zetten, omdat die zijn cliënt niet voldoende heeft kunnen voorbereiden. De cliënt heeft meestal tijd nodig. Als er een geplande plaats vrijkomt, dan krijgt de consulent meer tijd om de opstart met de cliënt te bespreken.

Een ander nadeel aan de centrale wachtlijstwerking is dat de consulent niet meer rechtstreeks in contact komt met de voorziening. De consulenten CBJ en SDJ hebben hierdoor minder voeling met de voorzieningen en zijn minder op de hoogte van waar de voorzieningen mee bezig zijn, bijvoorbeeld projecten of profielaanpassingen. Het contact tussen de consulent en voorziening is afstandelijker door de Centrale Wachtlijst.

Belangrijk voor de centrale wachtlijstwerking is dat de autonomie van de voorzieningen in het opnamebeleid gerespecteerd wordt. Voorzieningen kunnen bijvoorbeeld naar een bepaald profiel van minderjarige vragen, wanneer er juist een drugsincident is opgelost, of wanneer er met een verticale leefgroep gewerkt wordt en die verticaliteit inhoudelijk en pedagogisch belangrijk is voor de werking, of wanneer men met een gemengde leefgroep werkt, ... De bedenking hierbij is dat men in functie van het inhoudelijke van een voorziening ten dele van het principe van de aanmeldingsdatum is afgestapt.

3.4 Positief aan de wachtlijstwerking

Er worden hierboven door het werkveld verschillende positieve functies en ambities aangehaald van de Centrale Wachtlijst. Wat nog positief bevonden wordt, is dat ook moeilijke cliënten in de hulpverlening geraken. De voorzieningen kunnen weigeren, maar de organisatie van de wachtlijst biedt meer kansen voor moeilijkere jongeren, want voorzieningen kunnen niet ongegrond weigeren.

Het voordeel voor de consulenten is dat ze niet meer de hele dag aan de telefoon moeten hangen en vaak te horen krijgen dat er geen plaats is. Voor de voorzieningen is het een voordeel dat ze niet constant consulenten aan de telefoon hebben om een plaats te zoeken.

De cliënt moet voor de aanmelding door de consulent al op de hoogte zijn van het bestaan van de wachtlijst. Hij wordt op de hoogte gehouden door de consulent op welke wachtlijst hij geplaatst wordt, in welke voorziening, voor welke module en hoelang hij ongeveer op de wachtlijst zal staan. De wachttheorie stelt dat het voorzien van informatie over hoe lang men moet wachten een positieve invloed heeft op de wachtbeleving van de cliënt (De Man, 2004).

3.5 Visie op wachtlijsten

Uit de vorige hoofdstukken blijkt dat er in de wachtlijstdiscussie vooral gesproken wordt over tekorten aan plaatsen, opnamecapaciteit, personeel en middelen. Een medewerker uit het werkveld geeft aan dat de wachttijd kan verminderen of de wachtlijst verkorten als er meer plaats, middelen en personeel zijn. Maar volgens hem is het plaatje niet zo eenvoudig als het lijkt. Bij een ruimere beschikbaarheid van capaciteit treedt vaak ook een pervers effect op. Hoe meer plaatsen er bijkomen, hoe meer vraag er is. Deze bevinding doet men ook in de literatuur. Bij uitbreiding van de capaciteit stijgt het aantal opnames. Deze waarneming is bekend als de wet van Roemer: “a built bed is a filled bed” (Ostendorf et al, 2000). In het volgende hoofdstuk zal de literatuur hieromtrent worden toegelicht. Van bepaalde categorieën is er zeker nood aan bijkomende voorzieningen en mogelijkheden. Door het werkveld wordt aangegeven dat vooral in de categorie onder de 12 jaar een tekort is aan residentiële plaatsen op lange termijn. De Centra Kind en Gezin zitten overvol. Het voorzien van bijkomende residentiële plaatsen voor deze doelgroep ligt niet in de lijn van de visie van de overheid: zo veel mogelijk ambulante begeleiding. Maar er zijn bepaalde gezinssituaties waar dat gewoon niet haalbaar is. De begeleiders krijgen daar een enorme verantwoordelijkheid.

In de media wordt de laatste tijd veel over de wachtlijsten in de bijzondere jeugdzorg gezegd, maar dat gaat vooral over tekorten, aan plaatsen en aan middelen. De Centrale Wachtlijst heeft hier ook een aanleiding toe gegeven. De media kan je volgens het werkveld beroeren met cijfers. Wanneer er op het juiste moment een beetje flagrant een aantal casussen worden voorgebracht, die exponent zijn van het feit dat er zoveel wachtenden zijn, kan dit de minister onder druk zetten om de wachtlijsten aan te pakken. Dit heeft een meerwaarde voor de Centrale Wachtlijst die zijn werking wilt officialiseren.

3.6 Besluit praktijk

De Centrale Wachtlijst is een manier om om te gaan met de wachtlijsten. Het is een instrument om de wachtlijsten bijzondere jeugdzorg te organiseren. De wachtlijst wordt vanuit dit perspectief niet gezien als problematisch, maar als een instrument met verschillende nuttige functies. De wachtlijstwerking is een initiatief dat vooral op organisatorisch vlak veranderingen teweegbrengt. Het heeft geen invloed op de instroom in de hulpverlening, het is eerder een instrument om de instroom te regelen. De rangschikking op de Centrale wachtlijst wordt bijvoorbeeld georganiseerd door drie criteria: chronologie, urgentie en het meeste kans op succes eerst. In opzet wil de Centrale Wachtlijst voor een eerlijkere rechtsbedeling zorgen door chronologisch te werken. Maar door cliënten met een hoge urgentiegraad en de opnamekeuze van sommige voorzieningen wordt er soms afgeweken van de chronologie op de wachtlijst.

Er is duidelijk goed nagedacht over de wachtlijstwerking en verschillende bevindingen over de vroegere situatie zijn erin opgenomen en aangepast. Er is dus goed onderzocht wat de noden zijn en er is hierop ingespeeld. De wachtlijstwerking van de Centrale Wachtlijst Bijzondere Jeugdbijstand Antwerpen heeft een goede organisatorische empirische basis, namelijk de voorzieningen en andere betrokkenen zijn bevraagd, het onderzoek van Möbius naar de organisatie van wachtlijsten heeft de werking geïnspireerd, ...

In het hoofdstuk over de media wordt duidelijk dat er verschillende aanleidingen zijn voor het schrijven van berichten over wachtlijsten in de jeugdzorg. Het werkveld is er één van. In dit hoofdstuk komt ook naar voor dat het werkveld via de media het beleid wil beïnvloeden. Met andere woorden: de verschillende domeinen staan met elkaar in verbinding.

Hoofdstuk 4: Literatuur

4.1 Inleiding

Uit het hoofdstuk over de beleidspraktijk en het hoofdstuk over de mediapraktijk is af te leiden dat op deze vlakken de discussie over wachtlijsten in de jeugdzorg redelijk oppervlakkig wordt gevoerd. Dit hoofdstuk handelt niet alleen over wachtlijsten in de jeugdzorg omdat de wetenschappelijke literatuur over wachtlijsten in de hele welzijnszorg interessante elementen aanbrengt, die de discussie over wachtlijsten in de jeugdzorg kan verruimen.

Uit een analyse van de literatuur blijkt dat vooral in de sector van de gezondheidszorg veel geschreven is over wachtlijsten. Kijkend naar de buitenlandse literatuur is op te merken dat de discussie over wachtlijsten in verschillende landen, namelijk in Spanje, Australië, Nieuw Zeeland, Canada, Nederland, Ierland en het Verenigd Koninkrijk, aan bod komt.

Het hoofdstuk start met een conceptafbakening van wachtlijsten. Hierop volgt een deel over de positieve functies van wachtlijsten. Dit deel wordt apart beschouwd omdat deze functies in de andere hoofdstukken niet of beperkt voorkomen en dus om te benadrukken dat wachtlijsten niet alleen een probleem zijn. De typologie van Laeven et al. (2000) is een interessante typologie om de rest van het hoofdstuk op te delen. Maar de typologie is beperkt, want er zijn elementen die er niet in passen en toch belangrijk zijn in de discussie over wachtlijsten, zoals de beleving van de cliënt voor het staan op een wachtlijst, de politieke en andere invloeden, de rangschikking op de wachtlijst en het spanningsveld met het recht op jeugdhulp.

4.2 Conceptafbakening wachtlijsten

In de gezondheidszorg maakt men het onderscheid tussen planningslijsten, aanvaardbare wachtlijsten en problematische wachtlijsten. Planningslijsten doen dienst als ‘voorraardlijst’ en zijn nodig om de productiecapaciteit optimaal te kunnen benutten. Daarbij zorgen ze dat de werkdruk op het personeel niet al te veel schommelingen vertoont (Hogewind, 1988). Bij de planningslijsten spreken we nog niet van een wachtlijst, maar de wachtlijst komt hieruit voort. Aanvaardbare wachtlijsten zijn lijsten van patiënten die op een behandeling wachten, maar waarvan de wachttijd nog als aanvaardbaar wordt beschouwd. Er is nog niet onderzocht wat een aanvaardbare wachttijd juist is, heeft dit te maken met de risico's die verbonden zijn aan wachten, hoe een cliënt zijn wachttijd ervaart, ...? Hogewind (1988) stelt dat een problematische wachtlijst een planningslijst is waarop een maximaal aanvaardbare wachttijd wordt overschreden.

In de discussies rond wachtlijsten in het beleid en de media wordt er geen onderscheid gemaakt tussen aanvaardbaar en problematisch. Het gaat er vooral over problematische wachtlijsten. Er wordt in de discussies in de jeugdzorg ook niet aangegeven vanaf wanneer een wachtlijst juist een probleem vormt. Lewis et al. (2000) zeggen hierover dat op een lange wachtlijst staan niet noodzakelijk een probleem is, maar voor een lange tijd op een wachtlijst staan dat wel kan zijn. Dus het staan op een wachtlijst is pas algemeen geaccepteerd als de wachttijd een bepaald maximum niet overschrijdt (Brouwer, Herbert & Hermans, 1999). Tijd is volgens Lewis et al. de sleutelindicator om aan te geven of een wachtlijst al dan niet problematisch is.

4.3 Positieve functies van wachtlijsten

Ondanks de ontelbare goedbedoelde initiatieven in verschillende landen om de wachtlijsten weg te werken, frustreren ze en maken ze overheden en publieke betalers kwaad door hun volharding. Maar kunnen of moeten wachtlijsten weggewerkt worden? Black (2004) vindt dat het belangrijk is om te erkennen dat langdurig wachten onwenselijk is, en niet alleen voor humanitaire en economische redenen. Maar het is belangrijk om te erkennen dat er ook voordelen aan een wachtlijst of wachttijd verbonden zijn. De Spiegelaere (2006) stelt dat of een wachtlijst een probleem is, sterk afhangt van cultuur tot cultuur en van de waarde waarvoor men wacht. Hieronder volgen enkele positieve functies van wachtlijsten.

Brouwer, Herbert en Hermans (1999) merken op dat wachtlijsten niet noodzakelijk beschouwd moeten worden als volledig onaanvaardbaar. Wachtlijsten zijn bijvoorbeeld nuttig voor de selectie en prioriteitsstelling van patiënten/cliënten. Wachtlijsten zijn door hun verscheidenheid aan casussen ook een nuttige manier om het werk te organiseren (Pope, 1991). Ze maximaliseren effectiviteit door een constante vraag of 'workload' (Meiland et al., 1996) te verzekeren voor schaarse bronnen, zoals personeel, plaatsen, ... (Black, 2004) Wachtlijsten voorkomen dus dat er een onderbenutting is van de beschikbare zorg en kunnen vanuit maatschappelijk oogpunt ook gezien worden als een nuttig reguleringsmechanisme (De Spiegelaere, 2006). Volgens Castelein (2006) wordt globaal ervaren dat het werken met wachtlijsten als effect heeft dat de indicatiestelling zuiverder wordt en er een beter zicht is op het effectief aantal wachtenden. De wachtlijsten lossen de schaarste als dusdanig uiteraard niet op.

Wachtlijsten dienen bureaucratische functies, maar ze doen nog meer (Lewis et al., 2000). Gezien cliënten dynamische wezens zijn, evolueren zij eveneens als wachtenden en kan in dit tijdsverloop de problematiek meer, maar ook minder urgent worden (Meulyzer, 2006). Cliënten krijgen de kans om goed na te denken of een tweede opinie te vinden over hun probleemsituatie. De wachttijd geeft ruimte voor een spontane verbetering van de

probleemsituatie of de probleemsymptomen (Black, 2004). Een zware hulpvorm kan zo vermeden worden. In de jeugdzorg is het beginsel van subsidiariteit belangrijk waarbij de minst ingrijpende hulpverlening eerst aan de orde is. In het beleid wordt aangeduid dat het nastreven van het beginsel van subsidiariteit niet mogelijk is door de wachtlijsten, want door de wachttijd escaleren de problemen en is er een zwaardere hulpvorm nodig. In dit laatste hoofdstuk wordt duidelijk dat het omgekeerde ook mogelijk is, namelijk dat gedurende de wachttijd de problemen kunnen verbeteren. Een nuancering hierbij is dat wanneer men de stap zet naar de jeugdzorg, of wanneer men met de jeugdrechtbank in contact komt, de problemen al ernstig en/of ingewikkeld zijn. Een spontane verbetering van de problematiek lijkt dan weinig waarschijnlijk. Door de lange wachttijden kunnen de cliënten soms mechanismen ontwikkelen om om te gaan met de situatie, waardoor de situatie kan verbeteren. Melanie van den Berg (2005) beweert dat de problematiek van de jongere in tussentijd door het uitblijven van een (adequate) behandeling alleen maar toeneemt. Zelfs wanneer de probleemsituatie hetzelfde blijft of verergert kan de wachttijd positief zijn, want de cliënt krijgt de tijd om zijn beslissing te heroverwegen of om zich voor te bereiden, praktisch (bijvoorbeeld bij een residentiële opname) of psychologisch op de komende hulp (Meiland et al., 1996; Black, 2004). In de jeugdzorg wordt er voor het verlopen van de wachttijd een gesprek met de cliënt gevoerd om af te toetsen of de cliënt nog altijd hulp nodig heeft en te kijken of de hulpvorm nog altijd passend is. Er kunnen ook nieuwe werkvormen tot stand komen die adequater zijn om de probleemsituatie aan te pakken.

4.4 Domeinen van wachtlijsten

Laeven et al. (2000) gebruiken een interessant onderscheid om het thema wachtlijsten te illustreren, namelijk het conceptueel model. Dit model wordt gebruikt om de voornaamste factoren die een rol spelen bij het ontstaan van wachtlijsten inzichtelijk te bespreken. Er worden vijf domeinen onderscheiden die een invloed uitoefenen op wachtlijsten. De domeinen van het conceptueel model voor wachtlijsten zijn: financieel -budgettair domein, organisatorisch domein, arbeidsmarkt domein, zorginhoudelijk domein en zorgvraagdomein. Na de domeinen volgen er initiatieven om wachtlijsten weg te werken, te reduceren of ermee om te gaan. Deze kunnen niet eenvoudigweg gekoppeld worden aan de domeinen want soms behoren de initiatieven tot meerdere domeinen.

4.4.1. Financieel -budgettair domein

Het financieel -budgettair domein bepaalt de wijze waarop de verdeling van de financiële middelen plaatsvindt. Het wordt voor een gedeelte bepaald door de beschikbare gelden voor de zorgsector. Er wordt in verschillende landen gewerkt aan de wachtlijstproblematiek. De

overheid stelt extra middelen ter beschikking voor het bestrijden van wachtlijsten (Logghe, 2003). Maar de vraag is of deze extra middelen ertoe leiden dat de wachtlijsten ingekort of weggewerkt worden. Soms belooft de overheid de voorzieningen voor gezondheidszorg door het toewijzen van extra fondsen voor die ziekenhuizen en specialisten die lange wachtlijsten hebben, bijvoorbeeld in Nederland. De financiële structuren voor het financieren van specialisten en ziekenhuizen bevatten dus niet altijd de juiste prikkels om wachtlijsten in te korten (Brouwer, Herbert & Hermans, 1999). Bepaalde ziekenhuismanagers weten bijvoorbeeld dat het in hun voordeel is om lange wachtlijsten te hebben wanneer het gaat over het jaarlijkse overleg over het vastleggen van de ziekenhuisbudgetten (Street & Duckett, 1995). Iversen concludeert dat ongedwongen overheidsinitiatieven weinig lange termijn effecten zullen vertonen in gezondheidssystemen waar ziekenhuizen worden beloofd met extra fondsen wanneer ze hun lange wachtlijsten behouden (Street & Duckett, 1995). Het geven van meer financiële middelen lijkt vooral korte termijn effecten te hebben.

Door zijn bestaan bewijst de wachtlijst de vraag naar een individuele praktijk en verhoogt zo zijn marktwaarde. De wachtlijst kan dus ook functioneren als indicatiesteller voor meer middelen, van bijvoorbeeld 'the Waiting List Fund' in Groot-Brittannië, die voorzieningen met wachtlijsten bijkomende gelden verschaffen. De wachtlijst kan voor sommige specialisten ook een manier zijn om de vraag te voeden voor zijn diensten in de lucratieve private gezondheidszorg sector (Pope, 1991). Wachtlijsten in de gezondheidszorg zijn dus ook nuttig voor de privé-sector. Patiënten die het geld hebben, zijn in staat om hun wachttijd te verkorten door de specialist in de privé-sector te zien (Pope, 1991). Men betaalt in de privé-voorzieningen meer om sneller behandeld te kunnen worden. Wachtlijsten zijn om deze reden onvermijdbaar in de NHS (National Health Service: Groot-Brittannië), omdat ze de introductie van verschillende marktmechanismen en subsidies in de privé-sector begunstigen (Culyer, 1976 & Cullis, 1983). Een discussie met betrekking tot de bijzondere jeugdzorg is dat de cliënten van de bijzondere jeugdzorg moeilijk toegang hebben tot dat "private circuit".

Wanneer de vraag groter is dan het aanbod worden er wachtlijsten opgesteld. Hier kan de vraag gesteld worden of die wachtlijsten vermeden kunnen worden door de uitbreiding van het aanbod, dus het beschikbaar stellen van meer middelen. Studies laten zien dat bij een ruime beschikbaarheid van capaciteit een pervers effect optreedt. Bij uitbreiding van de capaciteit stijgt het aantal opnames. Deze waarneming is bekend als de wet van Roemer: "a built bed is a filled bed" (Ostenmorf et al., 2000). Dit mechanisme wordt, naast de gewone groei van de zorgvraag, verantwoordelijk gesteld voor het feit dat het effect van productieverhogingen zich niet evenredig manifesteert in wachtlijstreducties (Logghe, 2003). Black (2004) wijst op hetzelfde mechanisme, namelijk: een expansie van het aantal chirurgen zal onvermijdelijk leiden tot een verhoogd aantal patiënten dat wacht op hun operatie. De wet van Roemer kan ook uit de uitspraak over de wachtlijsten in de jeugdzorg in het Vlaams

Parlement van Vlaams Volksvertegenwoordiger mevrouw Vogels blijken, namelijk dat er weliswaar wordt geïnvesteerd, maar dat de wachtlijsten alleen langer worden (Vogels, 2005).

4.4.2 Organisatorisch domein

Het organisatorische domein of instellingsniveau zoekt het ontstaan van wachtlijsten op het niveau van de organisatie. Wachtlijsten bevinden zich aan de basis van de organisatie, waar de aanbieder de vrager ontmoet (Pope, 1991). De oorzaken van wachtlijsten worden veelal gezocht in een combinatie van het financieel -budgettair domein met het organieke domein (Logghe, 2003).

Ook de inefficiënte werking van een organisatie en het personeel wordt aangegeven als reden voor het bestaan van een wachtlijst (Rastall & Fashanu, 2001). Street en Duckett (1996) beweren zelfs dat zonder institutionele veranderingen er geen lange termijn oplossing kan verwacht worden.

Degenen die de wachtlijst organiseren en de manier waarop de wachtlijst wordt georganiseerd hebben een aandeel in wie op de wachtlijst staat, zijn wachttijd, welke prioriteit hij heeft en de lengte van de wachtlijst. De bedienden in het ziekenhuis die de wachtlijstwerking organiseren wijzen vaak, door het doorlezen van casusnotities, de gepaste urgentiecode toe op de wachtlijst, ze doen ook de selectie voor toelating. Dit is normaal een medische beslissing, maar de verantwoordelijkheid wordt vaak aan de bediende overgedragen (Pope, 1991). In de jeugdzorg wordt het geven van de gepaste urgentiecode en het toewijzen van een werkvorm meestal gedaan door professionelen, namelijk de consulenten bijzondere jeugdzorg, de jeugdrechter of het team. De mensen die de wachtlijst organiseren zijn vaak de tussenpersoon tussen de degene die op de wachtlijst staat en de voorziening/hulpaanbieder. In de jeugdzorg wordt de wachtlijstwerking meestal georganiseerd door het Comité Bijzondere Jeugdzorg en de Sociale Dienst van de Jeugdrechtbank. Dit wordt uitgebreid uitgelegd in het vorige hoofdstuk. De wachtlijsten kunnen ook georganiseerd worden door de voorziening zelf.

De managers van de wachtlijst kunnen een interessante case mix (Pope, 1991 & Meiland et al, 1996) van patiënten/cliënten plannen voor de voorzieningen/hulpverleners. Over deze case mix wordt gediscussieerd en een overeenkomst gevormd (Pope, 1991). Het gevolg is dat niet altijd de bovenste op de wachtlijst eerst behandeling krijgt. De arbeidssatisfactie en de motivatie van het personeel kunnen verhogen als wachtlijstbeheerders een interessante mix van casussen voorschotelen. Dus de rangschikking op de wachtlijst en het aan bod komen heeft niet alleen te maken met aspecten eigen aan de cliënt en aspecten van de wachtlijstwerking, maar er wordt ook gekeken naar wat arbeidssatisfactie geeft voor het personeel. De arbeidssatisfactie kan bijvoorbeeld verhogen wanneer er snel een plaats kan

worden ingevuld. Er kan ook een bepaalde voorkeur zijn voor cliënten op inhoudelijke basis. Dit komt naar voor in het vorige hoofdstuk over de centrale wachtlijst, namelijk dat er rekening gehouden wordt met wie wordt opgenomen in sommige residentiele settings omdat ze een bepaalde soort leefgroepwerking (heterogene groepen of homogene groepen op basis van geslacht of leeftijd) organiseren. Deze voorkeur heeft een inhoudelijke pedagogische basis.

Pope (1991) gebruikt de metafoer van de winkel in verband met wachtlijsten. De wachtlijst is een winkel en degenen die erin werken zijn de 'storekeepers'. Hieruit komt naar voor dat de individuele deelnemers de wachtlijst actief creëren, bediscussiëren en structureren. Een wachtlijst is dus geen neutraal of statisch gegeven, ze wordt ook door de organisatie gecreëerd.

Pope (1991) merkt op dat een wachtlijst ook een teken van prestige kan zijn, het merkteken van een goede organisatie. In afwezigheid van een prijsmechanisme in het Britse gezondheidssysteem bijvoorbeeld symboliseert de wachtlijst de vraag naar en daardoor de waarde van de voorziening. In hun effect duiden wachtlijsten begeerte en prestige aan (Pope, 1992) of dient de wachtlijst als statussymbool (Meiland et al., 1996).

4.4.3 Arbeidsmarktdomein

De arbeidsmarkt speelt een grote rol bij het verkorten van de wachttijden. Wil men het aanbod van de zorg goed laten aansluiten op de stijgende vraag, dan moet er voldoende personeel zijn om deze zorg te leveren (Logghe, 2003). Vanuit het werkveld van de jeugdzorg komt de vraag om meer middelen, plaatsen en personeel aan de beleidsmakers. Er wordt ondervonden dat er genoeg geschoold personeel voor handen is, maar dat er niet genoeg middelen zijn om deze te kunnen betalen.

4.4.4 Zorginhoudelijk domein

Het zorginhoudelijke domein heeft betrekking op zaken die de aard van de hulpverlening bepalen. Zaken zoals behandelingsmogelijkheden, medische technieken en indicatiestelling behoren tot dit domein (Logghe, 2003). In de jeugdzorg worden inhoudelijke 'oplossingen' zoals preventief werken, groepswork, meer ambulante werken, korte therapieën... voorgesteld om de wachtlijsten weg te werken of de wachttijden te verkorten.

4.4.5 Zorgvraagdomein

In het zorgvraagdomein bevinden zich de factoren die verantwoordelijk zijn voor de verhoogde vraag. Het zorgvraagdomein is eigenlijk bepalend voor de vraag die de instelling te verwerken krijgt (Logghe, 2003). De geuite vraag is afhankelijk van verschillende ontwikkelingen, zoals de toename van de bevolking, de multiculturele samenleving die een grotere diversiteit aan cliënteel met zich meebrengt, de vergrijzing van de bevolking (dit heeft niet direct invloed op de toename van de vraag in de jeugdzorg), verhoogde mondigheid van de cliënt, welvaartsgroei (Laeven et al., 2000 & Ministerie VWS, 2000), beschikbaarheid van nieuwe en dure technologieën en behandelingen (Gauld & Derrett, 2000), groter bewustzijn van hulpverlening of zorg, bijvoorbeeld fysiotherapie (Rastall & Fashanu, 2001). Dit element van de wachtlijstdiscussie komt ook naar voor in het beleidshoofdstuk bij het teveel aan problemen.

4.4.6 Initiatieven om wachtlijsten weg te werken, te verkorten of de wachtlijstproblematiek aan te pakken

Er worden verschillende soorten manieren gezocht om de wachtlijsten in te korten of weg te werken of een bewustzijn te creëren rond de wachtlijstproblematiek. Het bestaan van deze initiatieven of oplossingen om wachtlijsten te verminderen of weg te werken groeit voort uit de gedachte dat wachtlijsten wel een probleem zijn. Er zijn verschillende soorten initiatieven. Hieronder worden er enkele gegeven. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen buitenlandse en Vlaamse initiatieven.

4.4.6.1 Buitenlandse initiatieven

- *The Western Canada Waiting List project*

Een initiatief dat de rechtvaardigheid van het systeem wil verbeteren met prioriteiten op basis van urgentie (Noseworthy, McGurran, Hadorn & the Steering Committee of the Western Canada Waiting List Project, 2003). Dit initiatief is te situeren in het organisatorische domein en het financieel -budgettaire domein.

- *New Zealand booking system*

Dit is een systeem ter vervanging van de wachtlijsten. Patiënten worden gescoord door een bepaalde prioriteitsstelling op basis van hun klinische en sociale urgentie en worden daarna geboekt voor behandeling. De datum voor behandeling wordt vooraf bepaald. Dit is voordelig voor patiënten omdat ze weten hoe lang ze juist moeten wachten en daardoor minder onzekerheid voelen over de wachttijd. Het hervormt radicaal het klinische besluitvormingsproces en de manier waarop patiënten toegang

krijgen tot de gezondheidsdiensten (Gauld & Derrett, 2000). Dit systeem behoort tot het organisatorische domein. Vanzelfsprekend komen aan organisatorische veranderingen financiële middelen te pas.

- *Health's National Waiting List help line (Groot-Brittanië):*

Dit is een vrijwillige organisatie die een database heeft opgericht voor alle NHS (National Health Service) diensten om patiënten te helpen die vinden dat ze op een onacceptabel lange wachtlijst staan (Rastall & Fashanu, 2001). Dit initiatief is te situeren op het organisatorische domein. De NHS in Groot-Brittanië heeft nog andere initiatieven bewerkstelligd om de wachtlijsten in de gezondheidssector te verminderen of weg te werken. Er zijn vooral aanpassingen gebeurd op organisatorisch domein: het verbeteren van het afspraaksysteem en reduceren van niet respondenten, caseload management, verbeterde communicatie met de betrokkenen en veranderingen in patiënten management, ... Maar ook op arbeidsmarktdomein wordt er iets gedaan, namelijk personeelsregelingen (Rastall & Fashanu, 2001).

- *Voorstellen voor een lange termijn oplossing*

Zonder institutionele veranderingen kan er geen lange termijn oplossing verwacht worden. Iversen beveelt twee hervormingen aan: afgedwongen contracten en het linken van fondsen aan workload (Street & Duckett, 1996). Dit is te situeren op het organisatorische en het financieel -budgettaire domein.

- *Inhoudelijke initiatieven*

Om wachtlijsten te vermijden stelt May voor om korte termijn therapieën en meer preventief werken te promoten (May, 1991). In het beleid komt deze visie ook naar voor, namelijk: meer ambulante en preventief werken. Groepstherapieën kunnen ook leiden tot wachttijdvermindering (Levy, Thumpson-Leonardelli, Smith & Coleman, 2005). Deze voorstellen behoren tot het zorginhoudelijke domein.

- *Marktwerking*

In Nederland wil men een forse prikkel geven aan de instellingen voor jeugdzorg om meer efficiënt te werken. Dit door marktwerking in de jeugdzorg te introduceren. Instellingen moeten tegen aantrekkelijke en optimale prijs-prestatieverhoudingen jeugdzorg leveren. Van een subsidierelatie naar een contractrelatie met het werkveld. Bijvoorbeeld in de provincie Overalrecht wordt ambulante hulpverlening aangeboden door het Bureau Jeugdzorg. Vanaf 2008 gebeurt dit via internet. Op een website wordt elke nieuwe cliënt voor ambulante hulpverlening, waarvoor het Bureau Jeugdzorg een indicatiestelling heeft gegeven, anoniem geplaatst. De door de provincie erkende organisaties mogen dan bieden. De zorgbieder die de laagste prijs biedt krijgt de cliënt en dus de uitvoering van het hulpverleningstraject toegewezen. Deze plannen leiden wellicht tot een betere efficiëntie en iets lagere prijzen, maar de keuzevrijheid van de cliënt of de innovatie worden er niet door gestimuleerd. De jeugdzorg is een sector met een maatschappelijke opdracht, die gebaseerd is op

waarden en kan niet alleen op kosten afgerekend worden (Faas, 2007). Dit initiatief behoort tot het financieel -budgettair domein en het organisatorische domein.

▪ *Doorbraakmethode*

Er zijn ook initiatieven ontwikkeld om wachtlijsten te vermijden zoals de doorbraakmethode in Nederland. De verschillende Bureaus Jeugdzorg proberen te werken zonder wachtlijsten. Er gebeurden drastische ingrepen in de organisatie op inhoudelijke én logistiek gebied. Dit initiatief is dus te situeren op het organisatorische en het zorginhoudelijke domein. Het doel van de doorbraakmethode is het implementeren van verbeterideeën en werkwijzen die elders effectief zijn gebleken (via sociaal leerproces van elkaar leren). Er wordt een snelle probleemanalyse en een voorstel voor oplossing (indicatiestelling van 1 dag) gemaakt. De kritiek hierop is dat het soms goed is om wat tijd te geven om de probleemanalyse en de oplossing te verwerken. De resultaten zijn volgens de ontwerpers van de methode kwantitatieve (lagere doorlooptijden en minder wachttijden) en kwalitatieve verbeteringen voor de deelnemers. Ze beweren dat voor jongeren en hun ouders het snelle kortdurende onderzoek veel minder stressvol is. Aanmelders zouden zich serieus genomen voelen omdat hun zorgen direct worden overgenomen en onderzocht (Van Deur, Diephuis, Oortgiesen & Sienstra, 2006).

4.4.6.2 Vlaanderen

In Vlaanderen zijn er enkele initiatieven voor wachtlijstwerking, zoals de Centrale Wachtlijsten Bijzondere Jeugdbijstand Antwerpen en Limburg. In de andere provincies worden gelijkaardige initiatieven georganiseerd, zoals toewijzing ambulante plaatsen in Oost-Vlaanderen en de centrale wachtlijst voor O.O.O.C. en thuisbegeleiding in West-Vlaanderen. De werking van de Centrale Wachtlijst Antwerpen komt uitgebreid aan bod in hoofdstuk drie. In hoofdstuk één zijn er ook een aantal initiatieven en ontwikkelingen terug te vinden op beleidsvlak. Dit meestal in termen van het voorzien van meer plaatsen en investeringen in meer preventie en ambulant werken zoals opvoedingsprogramma's, bijvoorbeeld in het Globaal Plan Jeugdzorg van voormalig Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin Vervotte en zoals Domino, een beheerproces en -systeem betreffende de beschikbaarheid van plaatsen. Deze initiatieven zijn vooral te situeren op organisatorisch, financieel -budgettair en zorginhoudelijk vlak.

4.5 Politieke en andere invloeden op de (organisatie van de) wachtlijst

De politiek heeft een invloed op de wachtlijsten en het organiseren ervan. In Vlaanderen bijvoorbeeld is er geen officieel systeem voor centrale wachtlijsten omdat dit niet erkend

wordt door de Vlaamse minister. Meiland (1996) wijst op het feit dat de wachtlijst een middel kan zijn om druk uit te oefenen op de beleidsmakers. Wanneer de voorzieningen wachtlijsten hebben, kunnen ze vragen om meer middelen. De wachtlijst symboliseert een tekort aan plaatsen, middelen, ... Het verlangen van de overheid om de lange wachttijden te verkorten roept vragen op over het effect dat de politiek heeft op de prioriteitstelling. Wachtlijsten functioneren als rijen, maar ook als een hiërarchie van prioriteitsstellingen (Appleby, 1993). De politieke partijen geven de voorkeur aan de meest dringende situaties, met als gevolg dat degenen die al lang op een wachtlijst staan in veel minder dringende situaties zitten dan de anderen op de wachtlijst (Appleby, 1993). Wat ook de impact is van wachtlijsten, de aankondiging van meer personeelsposten vervult het politiek verlangen om iets te doen aan het wachtlijstprobleem. Dit verlangen wordt meer acuut in de voorbereidingen van verkiezingen (Pope, 1992). Het grootste deel van het debat over wachtlijsten wordt gedomineerd door politieke en medische perspectieven en toch zijn er cruciale vragen onbeantwoord gebleven door die standen (Pope, 1991). Een van de problemen in het huidige politieke debat over wachtlijsten is dat er geen accuraat statistisch onderzoek, geen lange termijnplanning en geen beleidsontwikkeling wordt aangemoedigd door de politieke partijen. In de plaats daarvan lijkt het instant oplossingen te begunstigen (Pope, 1992). Dit is in het Vlaamse beleid ook zichtbaar. Er is weinig accuraat onderzoek gebeurd rond wat de noden rond de wachtlijsten in de jeugdzorg zijn, maar er worden toch maatregelen getroffen zoals het voorzien van bijkomende plaatsen. Dit zijn vooral korte termijn oplossingen. Het Globaal Plan Jeugdzorg van Inge Vervotte en het Globaal Plan Jeugdzorg van huidig minister Vanackere proberen hier een antwoord op te geven en werken een lange termijnplanning uit. Lewis et al. (2000) stelt dat het 'waiting list (non) system' in Canada een klassieke zaak is van een overvloed aan niet gestandaardiseerde data en een gebrek aan bruikbare, beleidsgeoriënteerde informatie over wachtlijsten. Het meest ernstige gevolg daarvan is dat informatie en management tekorten altijd op voorhand al worden geïndiceerd als financiële tekorten.

4.6 Rangschikking op de wachtlijst

De rangschikking op de wachtlijst moet gebaseerd zijn op een gelijkwaardige toegang en op basis van gelijke noden. First-come first-served (Pope, 1991; Meiland et al, 1996 & Rastall & Fashanu, 2001), ook wel FIFO-systeem (first in first out) (De Spiegelaere, 2006) genoemd wordt soms beschreven als wachten op de bus. Dit komt tot uiting in de manier waarop de gegevens van de patiënten zijn bijgehouden, namelijk in chronologische volgorde (Pope, 1991). Wachtlijsten kunnen ook naar dringendheid of urgentie worden georganiseerd. Door de wachtlijsten kunnen de beschikbare plaatsen toegewezen worden aan de personen die de zorg/hulp/ondersteuning het meest nodig hebben (De Spiegelaere, 2006). Meiland et al. (2001) wijzen erop dat wanneer de wachtlijsten te lang zijn, het risico bestaat om alleen

hoogdringende zaken te selecteren. Dit heeft als gevolg dat de wachttijd van de minder dringende zaken alleen verhoogt. Rastall & Fashanu (2001) stellen hierbij de vraag of patiënten met lage prioriteit dan langer moeten wachten dan anderen. Om dit te vermijden bestaat er volgens Pope (1991) een ongeschreven regel die de twee combineert, namelijk één urgente, één normale. Wachttijsten kunnen ook het criterium, meeste kans op succes eerst, gebruiken. Dit criterium wordt vaak gebruikt wanneer het hoofddoel van de organisatie is om zo veel mogelijk patiënten efficiënt te helpen (Meiland et al., 1996). Dit criteria kan ook gebruikt worden om de arbeidssatisfactie van de medewerkers te verhogen. Problemen in de rangschikking van de wachtlijst duiken op wanneer de wachttijd te lang is en de criteria hun bijzondere voorwaarden verliezen (Meiland et al., 1996). De Spiegelaere (2006) stelt vast dat de plaats op de wachtlijst meestal bepaald wordt door de datum van inschrijving (chronologie), een eventuele urgentiecode en de woonplaats of verblijfplaats. Bij de Centrale Wachtlijst in Antwerpen wordt de plaats op de wachtlijst vooral bepaald door de datum van de aanmelding door de consulent bij de Centrale Wachtlijst. Cliënten kunnen voorrang krijgen door een speciaal aangevraagde prioriteitsstelling.

Gauld & Derrett (2000) stellen vast dat cliënten hun symptomen kunnen overdrijven zodat ze een hogere score krijgen, dus hogere prioriteit zijn en dus hoger op de wachtlijst komen te staan. Dit gebeurt wanneer de cliënten op de hoogte zijn van de wachtlijstwerking en de prioriteitsstelling. Op de Centrale Wachtlijst van Antwerpen is dit onwaarschijnlijk (maar mogelijk), want er wordt een uitgebreid onderzoek gedaan door verschillende professionals naar een eventuele voorrang op de wachtlijst. De cliënt zou dan al erg goed op de hoogte moeten zijn van de werking van de bijzondere jeugdzorg en zijn wachtlijsten.

4.7 Wachtervaring

In geen enkele andere invalshoek zijn er onderzoeken terug te vinden rond de wachtervaring van de cliënten. In het beleid en de media wordt er wel gesuggereerd dat lang wachten onwenselijk is voor de cliënt, maar hier wordt geen empirische basis voor aangehaald.

Er zijn verschillende onderzoeken gebeurd rond de wachtervaring van hulpvragers. Is een wachtlijst een probleem voor de hulpvragers? Heeft de wachttijd invloed op de wachtenden? Haken deze hierdoor soms af? Is er een relatie tussen wachttijd en tevredenheid over de voorziening? Dit zijn enkele onderzoeksvragen die gesteld worden rond de wachtervaring.

Er worden in de literatuur verschillende variabelen onderscheiden in verband met wachtervaring. De wachtervaring wordt beïnvloed door situationele factoren en de individuele karakteristieken van de cliënt.

De situationele factoren variëren in de mate waarin de dienstverlener invloed kan uitoefenen op de wachtervaring en de mate waarin de cliënt zelf invloed heeft op de wachtsituatie. De situationele factoren beïnvloeden de tevredenheid van de cliënt met de wachtervaring (De Man, 2004). Er zijn een paar elementen dat de wachtervaring van cliënten positief kunnen beïnvloeden. De wachttheorie stelt dat het voorzien van informatie over hoe lang en waarom de hulpvrager moet wachten een positieve invloed heeft op de evaluatie van de dienstverlening. Daarnaast stelt de wachttheorie dat wanneer men met één of andere activiteit bezig is tijdens het wachten en wanneer men in groep wacht, de dienstverlening positief beoordeeld wordt (De Man, 2004). Cliënten moeten begrijpen waarom ze moeten blijven wachten (Rastall & Fashanu, 2001). Als men als hulpverlener met deze elementen rekening houdt, dan kan de houding van de cliënt positiever zijn ten opzichte van zijn wachttijd. De wachtlijst zal minder problematisch aanvoelen voor de cliënt. Dit is echter niet altijd het geval. Een studie uit 1993 bijvoorbeeld toont aan dat de wachtlijsten van de ziekenhuizen in Nieuw-Zeeland faalden in het geven van een aanwijzing over hoe lang de patiënten moeten wachten op hun behandeling (Gauld & Derrett, 2000). Niet alleen ervaren patiënten pijn en ongemak geassocieerd met de onopgeloste situatie, maar velen voelen stress door het gebrek aan informatie over het tijdstip waarop ze zullen behandeld worden (Street & Duckett, 1996). Uit een onderzoek in Zweden blijkt dat de onzekerheid over de wachttijd pijnlijker was dan de fysieke pijn die de patiënten voelden (Fitzsimons et al, 2003). De wachttheorie reikt belangrijke elementen aan om een wachtlijst niet als probleem aan te voelen, maar als deze niet in de praktijk worden uitgevoerd, blijft de wachtlijst een probleem.

Ook de individuele karakteristieken van de cliënt beïnvloeden de wachtervaring. Mensen worden vaak veel eerder met wachten geconfronteerd dan ze beseffen. Op het moment dat mensen de beslissing nemen om hulp te zoeken, begint het wachten (Rotstein & Alter, 2005). De vergelijking van een wachtlijst die chronologisch is georganiseerd met het wachten op de bus die hiervoor gemaakt is, gaat niet op voor de wachtervaring. Iedereen is vrij om te doen wat hij/zij wil gedurende de wachttijd, men moet niet fysiek in een rij gaan staan. Het staan op een wachtlijst en het wachten zijn pas problematisch als de ziekte of probleemsituatie de persoon minder vrij maakt in zijn tijdsgebruik (Pope, 1991).

Studies over de houding van de cliënten ten opzichte van een wachtlijst rapporteren gemengde resultaten. Wachtlijsten lijken effect te hebben op het behouden van het vertrouwen in de effectiviteit van de geleverde diensten. Toch kunnen andere factoren, vooral die de eerste indrukken beïnvloeden, even belangrijk zonet belangrijker zijn (May, 1991). De wachttijd lijkt verrassend irrelevant voor het afhaken van cliënten of de ontevredenheid van cliënten. May (1991) geeft aan dat de vertraging van therapeutische settings toch negatieve effecten kan hebben bij de personen die hun probleemsituatie als een crisis ervaren (May, 1991). Levy et al. (2005) stellen dat de potentiële negatieve impact van wachtlijsten vooral pijnlijk is voor leden van raciale en etnische minderheden, aangezien zij deze administratieve procedure

kunnen zien als een vorm van institutioneel racisme (Levy et al., 2005). De wachtlijsten op zich zijn niet problematisch, maar de ontevredenheid heeft eerder te maken met het gevoel van de cliënt of er iets gedaan wordt aan zijn probleemsituatie (Shueman, Gelso, Mindus, Hunt & Stevenson, 1980). De meerderheid van de cliënten keert terug naar therapie ongeacht de wachttijd (Levy et al., 2005).

4.8 Recht op jeugdhulp

Op dit element van de wachtlijstdiscussie wordt ook gewezen in het jaarverslag van het Kinderrechtencommissariaat van 2006 en 2007 en in de Gedachtewisseling over het rapport Gerechtelijke Jeugdhulp van Claes, Vlaams Volksvertegenwoordiger (zie hoofdstuk beleidspraktijk). In dit literatuurdeel wordt de Vlaamse situatie vergeleken met de Nederlandse.

Er is een spanningsveld tussen wachtlijsten in de jeugdzorg en recht op jeugdhulp, dit blijkt uit wat volgt. In artikel 6 van het Vlaams Decreet Integrale Jeugdhulp en in het artikel 7 van het decreet rechtspositie minderjarige staat een recht op jeugdhulp verwoord. “De minderjarige met een jeugdhulpvraag of jeugdhulpbehoefte heeft recht op jeugdhulp, binnen de grens van het beschikbare jeugdhulpaanbod” (Eindrapport Centrale Commissie Integrale Jeugdhulp, september 2004, p.3). Deze begrenzing geldt in Nederland niet. Door het bestaan van wachtlijsten zijn er gevallen waarin de zorg die geïndiceerd is niet op korte termijn kan worden geleverd. Hoewel de planningsystematiek van de Wet op jeugdzorg in Nederland erop is gericht dat het aanbod is afgestemd op de vraag, kan niet worden uitgesloten dat het benodigde aanbod niet altijd ogenblikkelijk beschikbaar is (van den Berg, 2005). Wanneer de vraag groter is dan het aanbod treedt een spanningsveld op tussen de wachtlijsten en het recht op jeugdhulp. De cliënt heeft in de Nederlandse situatie de keuze uit twee opties. Hij kan ervoor kiezen om degene tegenover wie de aanspraak bestaat aan te spreken (provincie) of hij kan ook tijdelijk met andere, minder adequate, zorg genoeg nemen: de zogenaamde ‘second best opinion’. Het eerste kan gebeuren door de uit de wet voortvloeiende zorgverplichting aan te klagen, die als resultaatverbintenis moet worden gekwalificeerd. De grondslag waarop deze procedures worden gestart is de onrechtmatige (overheids)daad. De cliënt heeft de mogelijkheid om een kortgedingprocedure te starten om zijn aanspraak op jeugdzorg af te dwingen. Hier zijn een aantal consequenties aan verbonden: de uitkomst van de procedure kan zijn dat de betreffende cliënt voorrang krijgt boven anderen op de wachtlijst. De andere gevallen op de wachtlijst zijn wellicht net zo schrijnend of zelfs schrijnender, maar toch krijgt degene met durf als eerste zijn behandeling. Feit is dat alle cliënten op de wachtlijst in principe dezelfde rechten toekomen. Door deze verstrekking is voorrang gegeven aan jongeren ten koste van andere jeugdigen die op de wachtlijst staan. Een tweede consequentie van de procedures zou kunnen zijn dat de aanspraak op jeugdzorg niet meer onbeperkt zal zijn,

omdat dat financieel niet haalbaar is gebleken. De wachtlijsten blijven bestaan, ook al wordt er een schadevergoeding uitgekeerd of de verplichting nagekomen iemand met voorrang te helpen. De aanspraak op jeugdzorg en het recht op jeugdhulp blijven volgens van den Berg (2005) een lege huls zolang er wachtlijsten bestaan. Volgens het Europese Hof rust er op de Staat een positieve verplichting om kinderen te beschermen. Rust deze positieve verplichting ook op de staat indien jongeren niet (adequaat) geholpen kunnen worden omdat er wachtlijsten bestaan? In 2007 diende het Centrum voor Integrale Gezinszorg 'De Stobbe' een klacht van schuldig verzuim in tegen de ministers Vervotte (Welzijn, CD&V) en Onkelinx (Justitie, PS). 'De Stobbe' diende de klacht in omdat een jongen van 11 al meer dan een jaar wacht op een plaats in een medisch pedagogisch centrum. Het dagvaardt de Belgische staat en de Vlaamse overheden, in hun aansprakelijkheid als zorgdragers voor kwetsbare kinderen. Deze dagvaarding gebeurde op basis van een 'symbooldossier'. Dit is uitzonderlijk in Vlaanderen. De dagvaarding gebeurde door een voorziening en niet door een individueel persoon. In Vlaanderen heeft men recht op jeugdhulp dat bij onvoldoende aanbod geen aanspraak heeft, terwijl men in Nederland een aanspraak op jeugdzorg heeft dat bij onvoldoende aanbod een recht heeft om het af te dwingen bij de rechter (van den Berg, 2005).

4.10 Besluit literatuur

Dit laatste hoofdstuk geeft verschillende elementen weer in de wachtlijstdiscussie die in de andere delen niet of summier aan bod zijn gekomen, zoals de positieve functies van wachtlijsten, de politieke invloed op wachtlijsten en de wachtervaring.

In de literatuur wordt er veel ruimer gediscussieerd over wachtlijsten dan binnen de andere domeinen. Over wachtlijsten in de jeugdzorg zelf is er weinig of niets geschreven, maar over wachtlijsten in de hele welzijnssector wel. In de literatuur zijn ook verschillende onderzoeken rond wachtlijsten terug te vinden, zoals rond de wachtervaring. Er is dus een empirische basis waarop de wachtlijstdiscussie gevoerd wordt, die ontbreekt in de vorige hoofdstukken. Er is ook een conceptafbakening van wachtlijsten; deze is eveneens in de andere hoofdstukken niet terug te vinden. Dit is een goed beginpunt voor een discussie. Er worden interessante elementen naar voor gebracht die ook voor de wachtlijsten in de jeugdzorg gelden en die de discussie verruimen.

Het model van Laeven is een interessant model om het literatuurhoofdstuk in te delen. Er zijn verschillende domeinen die wachtlijsten beïnvloeden. Toch is de typologie nog te beperkt, want er zijn belangrijke elementen die er niet in passen zoals politieke en andere invloeden op wachtlijsten, wachtervaring, recht op jeugdhulp en rangschikking op de wachtlijst.

Wanneer de elementen uit het literatuurdeel mee in rekening zouden genomen worden in de discussies in het beleid en in de media, dan zou de discussie over wachtlijsten minder eenduidig gevoerd worden.

Hoofdstuk 5: Algemeen besluit

Deze masterproef bekijkt de discussie over wachtlijsten vanuit verschillende invalshoeken, namelijk het beleid, de media, de praktijk en de wetenschappelijke literatuur. Deze vier invalshoeken zijn aangewend om een zo goed mogelijk beeld te krijgen op de diversiteit van de elementen en complexiteit van de discussie over wachtlijsten in de jeugdzorg.

De discussie over wachtlijsten wordt vaak oppervlakkig gevoerd, namelijk wachtlijsten zijn een probleem en ze moeten weggewerkt of gereduceerd worden. Deze vaststelling komt in alle bestudeerde domeinen aan bod. Maar de problematisering gebeurt niet altijd eenduidig. In de beleidspraktijk en de mediapraktijk worden er verschillende redenen aangereikt voor de problematiek, bijvoorbeeld tekort aan aanbod, teveel aan problemen, spanning met recht op jeugdhulp, hulpverlening komt te laat, invloed op motivatie van jeugdhulpverleners, ... Het element tekort aan aanbod komt het vaakst voor in de discussie en de overheid wordt vaak verweten dat er niet meer middelen aan de bijzondere jeugdzorg worden gespendeerd. Niet alleen de overheid heeft echter aandeel in de (groeierende) wachtlijsten. De rijkere en complexere maatschappij met zijn groeiende hulpvraag en talrijkere problemen hebben hier een aandeel in. Maar ook de voorzieningen zelf hebben een aandeel in het bestaan van wachtlijsten door hun opnamebeleid, bijvoorbeeld wanneer een voorziening een bepaalde maximumcapaciteit niet overschrijdt, door hun inefficiënte werking en soms zelfs doordat ze prestige krijgen of extra middelen van de overheid omdat ze een wachtlijst hebben en ze daarom behouden.

De wachtlijstdiscussie is een complexe discussie die vele facetten bevat. Wachtlijsten betekenen niet alleen problemen. Ze kunnen bijvoorbeeld ook positieve functies hebben, namelijk wachtlijsten als instrument om de noden in de sector te meten, als registratiemiddel, wachttijden kunnen spontane verbetering in de hand werken, ze kunnen de cliënt tijd geven om zich voor te bereiden, ... Op vlak van het beleid, de media en de praktijk zijn er een aantal aspecten die buiten de discussie vallen, maar in de literatuur wel aangegeven worden, zijnde politieke en andere invloeden op wachtlijsten, wachtbeleving van de cliënt, een conceptafbakening van wachtlijsten, ...

De discussie over wachtlijsten wordt vaak op een schaarse empirische basis gevoerd; alleen in de literatuur wordt er een empirische basis gegeven voor wachtlijsten. In het beleid en de media wordt er vaak gespeculeerd over de gevolgen van wachtlijsten voor de cliënt, zonder te verwijzen naar onderzoeken of adequate gegevens hier rond. Er zijn wel enkele cijfers voorhanden over het aantal wachtenden en de wachttijden, bijvoorbeeld van de Centrale Wachtlijst in Antwerpen, maar deze cijfers zijn niet te vergelijken met cijfers uit andere regio's. Er wordt in het beleid en in de media door bepaalde actoren aangegeven dat er een

tekort is aan adequate informatie rond de wachtlijsten in de jeugdzorg. In het beleid worden dan ook maatregelen genomen om deze wachtlijsten weg te werken.

Het besluit van deze masterproef is dat de discussie over wachtlijsten in de jeugdzorg genuanceerder zou moeten gevoerd worden en meer gesteund op empirische basis. Voor de praktijk van het sociaal werk lijkt het van nut dat er in de toekomst meer onderzoek zou gebeuren rond wachtlijsten in de jeugdzorg, zodat lange termijnplanning mogelijk wordt. Interessant om te onderzoeken lijkt een narratief onderzoek naar de beleving en de ervaring van cliënten bijzondere jeugdzorg over het staan op een wachtlijst.

Bibliografie

Aanvulling: schuldig verzuim. (2005, 14 december). *Het Volk & Het Nieuwsblad*, p. 42.

'Acht op de tien jongeren krijgen geen hulp'. (2008, 30 januari). *De Standaard*, p. 4.

Appleby, J. (1993). Waiting times down, but waiting lists up. *British Medical Journal*, 306, 479-479.

Artikel zonder titel. (2008, 14 januari). *Het Nieuwsblad*, p.1.

Beel, V. (2004, 28 februari). Het had sneller moeten. *De Standaard*, p. 40.

Besluit van de Vlaamse Regering van 18 december 1998 tot vaststelling van de voorwaarden voor het toekennen van een subsidie voor de realisatie van de wachtlijstwerking inzake opvang, behandeling en begeleiding van personen met een handicap. (B.S.23.II.1999).

Bijzondere jeugdzorg. (2002, 1 februari). *Het Belang van Limburg*, p. 2.

Bijzondere jeugdzorg staakt tegen lange wachtlijsten. (2008, 25 januari). *De Morgen*, p.14.

Bijzondere jeugdzorg staakt tegen wachtlijsten. (2008, 25 januari). *Het Nieuwsblad & Het Volk*, p.10.

Black, N. (2004). Surgical Waiting lists are inevitable: time to focus on work undertaken. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 97, 309-310.

Boes, K. (2003, 12 december). Welzijnsverbond: 'Kloof tussen congres en realiteit'. *De Morgen*, p. 6.

Bogaert, P-J. (2000, 5 augustus). 'Liefde? We geven het onze kinderen dubbel'. *De Morgen*.

Bogaert, P-J. (2005, 10 februari). 'Tekort aan plaatsen in bijzondere jeugdzorg blijft schrijnend'. *De Morgen*, p. 7.

Bogaert, P-J. & Pauli, W. (2006, 27 mei). Artikel zonder titel. *De Morgen*, p. 62.

Bosmans, K. (2007, 24 maart). Wachtlijsten bijzondere jeugdzorg swingen de pan uit. *Het Laatste Nieuws & Het Volk*, p. 39.

Bosmans, K. (2007, 24 maart). Wachtlijsten bijzondere jeugdzorg swingen de pan uit. *Het Laatste Nieuws / De Nieuwe Gazet*, p. 41.

Brouwer, W. B. F. & Hermans, H. E. G. M. (1999). Private clinics for employees as a Dutch solution for waiting lists: economic and legal arguments. *Health Policy*, 47, 1-17.

Brughmans, K. B. (2003, 7 juni). Probleemjongeren in de kou. *Gazet van Antwerpen*, p. 25.

- Castelein, K. (2006). Omgaan met wachtlijsten in de Bijzondere Jeugdbijstand. De centrale wachtlijst voor O.O.O.C.'s en thuisbegeleidingsdiensten in West-Vlaanderen. *Agora*, 22 (3), 23-25.
- Centrale wachtlijsten moeten Limburgse jeugdzorg efficiënter maken. (2005, 25 augustus). *De Standaard*, p. 36.
- Centrale wachtlijst moet nood in jeugdzorg duidelijk maken. (2005, 25 augustus). *Het Belang van Limburg*, p. 11.
- Centrale wachtlijst voor bijzondere jeugdzorg. (2005, 25 augustus). *Het Nieuwsblad*, p. 15.
- CLB. (2001, 18 oktober). *De Standaard*, p. 10.
- Cochez, T. (2006, 19 januari). Platform Bijzondere Jeugdzorg slaakt ultieme noodkreet. *De Morgen*, p. 5.
- Coosemans, D. (2003, 1 maart). Mieke Vogels wil één jaar ouderschapsverlof per kind. *Het Laatste Nieuws*, p. 2.
- Crisisnetwerk jeugdhulp in Antwerpen. (2007, 8 mei). *De Standaard*, p. 3.
- Crisisnetwerk jeugdhulp in Antwerpen. (2007, 8 mei). *Het Nieuwsblad & Het Volk*, p. 9.
- De Brug reikt gezinnen de hand. (2002, 30 november). *Het Volk & Het Nieuwsblad*, p. 20.
- De illusie van het gezin. (2005, 12 februari). *De Standaard*, p. 11.
- 'De juiste hulp vinden is zoals op de Lotto spelen'. (2008, 29 januari). *De standaard*, p. 12.
- De Man, S. (2004). *Employee-related antecedents of the waiting experience and service quality in outpatient clinics*. Rijksuniversiteit Gent, Gent.
- De nieuwe welvaartstaat zal ethisch zijn of niet zijn. (2003, 14 november). *De Tijd*, p. 2.
- Denolf, W. (2007, 19 december). De tochtige kieren van de grootstad. *Weekend Knack*, 98.
- De pijn van de jeugdzorg. (2006, 10 januari). *Het Volk*, p. 6.
- De Poot, D. (2006, 25 januari). Dertig miljoen euro te weinig om kinderen te helpen die hulp vragen. *Gazet van Antwerpen*, p. 6.
- De Spiegelaere, W. (2006). *Vergelijkende studie naar de evolutie van het algemeen profiel en wachtlijsten van de Vlaamse woon- en zorgcentra van 2000 tot 2005*. Universiteit Gent, Gent.
- De Vooght, I. (2002, 18 september). 'Herschikkingen zorgbudget schikken ons niet'. *De Tijd*, p. 4.

- De Vooght, I. (2004, 4 november). 'Ik wil zeker niet de minister van de leuke ideetjes zijn'. *De Tijd*, p. 3.
- De Vooght, I. (2003, 19 augustus). Mieke Vogels waagt haar kansen in het onderwijs. *De Tijd*, p. 3.
- 'Dit is op de Lotto spelen met jongeren'. (2008, 29 januari). *Het Nieuwsblad & Het Volk*, p.15.
- Donckier, E. (2002, 8 juni). Gekke vraag. *Het Belang van Limburg*, p. 2.
- Dubbel zoveel kinderpsychiaters nodig. (2006, 4 oktober). *De Standaard*, p. 1.
- Dubbel zoveel kinderpsychiaters nodig. (2006, 4 oktober). *Het Nieuwsblad & Het Volk*, p. 5.
- Dujardin, D. (2007, 22 september). Mathilde bezoekt Ons Tehuis. *Het Laatste Nieuws*, p. 39.
- Eeckhout, B. (2001, 31 augustus). 'Jongeren opsluiten is niet het einde van het verhaal'. *De Morgen*, p. 7.
- Eeckhout, B. (2007, 24 maart). Lange wachttijden voor Bijzondere Jeugdzorg in Leuven. *De Morgen*, p. 12.
- Eeckhout, B. (2002, 7 juni). Ook Mieke Vogels haalt zwaar geschut boven. *De Morgen*, p. 1.
- Eeckhout, B. (2002, 12 september). Vlaamse begroting wordt zware dobber. *De Morgen*, p. 4.
- Eeckhout, B. (2002, 7 juni). 'We plegen roofofbouw op kwaliteit van leven'. *De Morgen*, p. 4.
- Een nieuw jeugdrecht, een nieuwe gevangenis. (2006, 29 april). *Het Volk & Het Nieuwsblad*, p. 9.
- Erkenning voor jeugdhulpverlening. (2001, 13 februari). *Het Nieuwsblad*, p. 15.
- Faas, M. (2007). Marktwerking in de jeugdzorg: utopie of nachtmerrie? *SOZIO*, 77, 18-23.
- Fitzsimons, D., Parahoo, K., Richardson, S.G. & Stringer, M. (2003). Patient anxiety while on a waiting list for coronary artery bypass surgery: a qualitative and quantitative analysis. *Heart & Lung*, 32, 23-31.
- Gauld, R. & Derrett, S. (2000). Solving the surgical waiting list problem? New Zealand's 'booking system'. *International Journal of Health Planning and Management*, 15, 259-272.
- Gebrek aan plaatsen is onze dagelijkse frustratie. (2007, 20 oktober). *De Standaard*, p. 36.
- Geen plaats voor "geplaatste" jongeren. (2000, 23 november). *Het Nieuwsblad*, p. 17.
- Geen plaats voor 900 jongeren die hulp nodig hebben. (2005, 19 november). *Het Nieuwsblad & Het Volk*, p. 23.
- Geen plaats voor jongeren in nood. (2005, 13 december). *Het Volk*, p. 1.

Ghijs, I. (2004, 31 januari). Jaarlijks verdwijnen negenhonderd niet-begeleide minderjarigen. *De Standaard*, p. 3.

Graag meer begrip voor welzijnssector! (2004, 27 maart). *Het Nieuwsblad & Het Volk*, p. 6.

Grote nood aan probleemopvang in Waas en Dender. (2006, 6 februari). *Het Nieuwsblad & Het Volk*, p. 77.

Hens, T. (2004, 17 juli). Ik kan het niet meer. Ik doe ze wat aan. *De Standaard*, p. 35.

Herbots, K. (2007, 8 mei). 'Crisismanager voor jeugdzorg'. *De Morgen*, p. 7.

Herbots, K. (2005, 27 april). Reportage. *De Morgen*, p. 8.

Het kind van de rekening. (2004, 5 mei). *De Tijd*, p. 19.

Het rapport van „meester Leterme". (2006, 3 juli). *De Standaard*, p. 8.

Het rapport van „meester Leterme". (2006, 3 juli). *Het Nieuwsblad*, p. 6.

Hulpverleners jeugdzorg bezetten trap justitiepaleis. (2008, 30 januari). *Gazet van Antwerpen*, p. 19.

Inburgering en jeugdzorg belanden op wachtlijst. (2006, 28 januari). *De Standaard*, p. 4.

Inge Vervotte (2006). *Globaal Plan Jeugdzorg. De kwetsbaarheid voorbij... Opnieuw verbinding maken*. Brussel: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.

Interviewzekerheid voor mensen wordt verkiezingsthema CD&V. (2002, 6 juni). *De Standaard*, p. 4.

Jeugdinstellingen snel uitbreiden. (2006, 12 mei). *Gazet van Antwerpen*, p. 12.

Jeugdzorg. (2007, 9 mei). *De Standaard*, p. 19.

Jeugdzorg: een puinhoop. (2002, 26 september). *De Morgen*, p. 14.

Jeugdzorg is een puinhoop. (2002, 26 september). *De Standaard*, p. 15.

Jeugdzorg is meer dan opvang. (2006, 30 januari). *De Standaard*, p. 18.

Jongere in nood moet wachten. (2005, 13 december). *Het Nieuwsblad*, p. 1.

Jongeren op Antwerpse wachtlijst. (2008, 29 november). *Gazet van Antwerpen*, p. 11.

Jongeren uit jeugdzorg mogen dossier inzien. (2001, 10 december). *De Standaard*, p. 2.

Kinderen in instelling stoppen is geen oplossing. (2001, 20 september). *Het Nieuwsblad*, p. 13.

Kinderen in nood wachten op hulp. (2008, 14 januari). *De Standaard*, p. 2.

- Kinderen op wachtlijsten. (2001, 20 september). *Het Volk*, p. 5.
- Krols, N. (2000, 24 juni). Tweehonderd jongeren vinden geen crisisopvang. *De Morgen*, p. 8.
- Kwestie van centen. (2007, 12 september). *De Standaard*, p. 20.
- Lambrix, Y. (2002, 2 september). Vlaams Fonds gaat de wachtlijsten aanpakken. *Het Belang van Limburg*, p. 4.
- Lange wachtlijsten bij bijzondere jeugdbijstand. (2005, 3 mei). *Het Nieuwsblad & Het Volk*, p. 21.
- Lange wachtlijst voor bijzondere jeugdzorg. (2007, 24 maart). *Het Nieuwsblad & Het Volk*, p. 25.
- Lange wachtlijst voor bijzondere jeugdzorg in Leuven. (2007, 24 maart). *De Standaard*, p. 16.
- Levy, J. J., Thompson-Leonardelli, K. & Smith, N. G. (2005). Attrition After Intake at a University Counseling Center: Relationship Among Client Race, Problem Type, and Time on a Waiting List. *Journal of College Counseling*, 8, 107-118.
- Lewis, S., Barer M.L., Sanmartin, C., et al. (2000). Ending waiting-list mismanagement: principles and practice. *Canadian Medical Association Journal*, 162, 1297-1300.
- Logghe, V. (2003). *Beschrijvend onderzoek naar de impact van een gezondheidssysteem op de wachtlijstproblematiek*. Universiteit Gent, Gent.
- Masschelin, J. (2005, 24 mei). Gezinsdrama Heers Korpschef: «Politie treft geen schuld». *Het Laatste Nieuws*, p. 4.
- May, R. J. (1991). Effects of waiting for clinical services on attrition, problem resolution, satisfaction, attitudes toward psychotherapy, and treatment outcome: A review of the literature. *Professional psychology, research and practice*, 22, 209-214.
- Meer hulp voor jongeren in nood. (2007, 13 april). *De Standaard*, p. 12.
- Meer middelen voor de jeugdzorg. (2006, 18 januari). *De Standaard*, p. 48.
- Meiland, F. J. M., Danse, J. A. C., Hoos, A. M., Wendte, J. F. & Gunning-Schepers, L. J. (1996). The use of the waiting list in a fair selection of patients for nursing home care. *Health Policy*, 38, 1-11.
- Meiland, F. J. M., Danse, J. A. C., Wendte, J. F., Gunning-Schepers, L. J. & Klazinga, N. S. (2002). Urgency coding as a dynamic tool in management of waiting lists for psychogeriatric nursing home care in The Netherlands. *Health Policy*, 60, 171-184.
- Meulyzer, D. (2006). Omgaan met wachtlijsten in de Bijzondere Jeugdbijstand. De wachtlijsten van Godot. *Agora*, 22 (3), 20-22.

- Miichiels, A. (2007, 4 mei). Sol niet met verwaarloosde jongeren. *Het Laatste Nieuws & Het Volk*, p. 9.
- 30 miljoen nodig voor hulpbehoevende jongeren. (2006, 25 januari). *Het Belang van Limburg*, p. 4.
- Ministeriële omzendbrief nr. 1/2006 van 28 september 2006 betreffende de wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd* (B.S.29.IX.2006).
- Minister Vogels. (2002, 20 juni). *Het Belang van Limburg*, p. 2.
- Naar voren schuiven. (2005, 23 december). *De Standaard*, p. 56.
- Nederland staat er sterk voor, zegt kabinet. (2006, 20 september). *De Standaard*, p. 18.
- Nergens plaats voor meisje van 14. (2007, 26 oktober). *Gazet van Antwerpen*, p. 3.
- Niemand wil het kind van een monster zijn. (2005, 19 november). *Gazet van Antwerpen*, p. 12.
- Noseworthy, T. W., McGurran, J. J. & Hadorn, D. C. (2003). Waiting for scheduled services in Canada: development of priority-setting scoring systems. *Journal of Evaluation in Clinical Practice*, 9, 23-31.
- Opvang voor twaalf jongeren. (2003, 22 mei). *Het Nieuwsblad*, p. 16.
- 'Overheid creëert tijdbommen'. (2007, 4 mei). *Het Volk*, p. 9.
- 'Ouders niet steeds zwartepiet geven'. (2007, 15 mei). *Het Nieuwsblad & Het Volk*, p. 9.
- Peeters, T. (2007, 5 mei). Wachtlijsten blijven handicap Vervotte. *De Morgen*, p. 4.
- Politie moet ouders helpen met hun moeilijke kinderen. (2006, 19 januari). *Het Laatste Nieuws*, p. 8.
- Ponnet, K. & Vancoppenolle, V. (2008). De beeldvorming van de Bijzondere Jeugdzorg in de media, anno 2006, een vergelijking tussen populaire kranten en kwaliteitskranten. *Tijdschrift voor welzijnswerk*, 32 (289), 16-25.
- Pope, C. (1991). Trouble in store: some thoughts on the management of waiting lists. *Sociology of Health & Illness*, 13, 193-212.
- Pope, C. (1992). Cutting queues or cutting corners: waiting lists and the 1990 NHS reforms. *British Medical Journal*, 305, 577-580.
- Probleemjongeren krijgen inzagerecht in dossier. (2001, 10 december). *De Morgen*, p. 7.

Probleemkinderen steeds vaker in ziekenhuis. (2004, 25 maart). *Het Nieuwsblad & Het Volk*, p. 1.

Protocol van 22 februari 2007 gesloten tussen de Federale Regering en de overheden bedoeld in de artikelen 128, 130, 135 en 138 van de Grondwet, over de organisatie van een zorgtraject voor jongeren met een psychiatrische problematiek die vallen onder de toepassing van artikel 36, 4° en artikel 52 van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, als onderdeel van een globaal zorgprogramma voor kinderen en jongeren (B.S.26.VI.2007).

Provincie investeert in opvoeding. (2007, 25 oktober). *Gazet van Antwerpen*, p. 9.

Rastall, M., & Fashanu, B. (2001). Hospital Physiotherapy Outpatient Department Waiting Lists. *Physiotherapy*, 87, 563-572.

Rechters kopiëren aanpak bij volwassen daders. (2005, 5 maart). *Het Nieuwsblad*, p. 20.

Rogiers, F. (2001, 9 mei). Blijft u even aan de lijn? *Knack*, 22.

Roose, R. (2006). *De bijzondere jeugdzorg als opvoeder*. Gent: Academia press.

Rotstein, D. L. & Alter, D. A. (2006). Where does the waiting list begin? A short review of the dynamics and organization of modern waiting lists. *Social Science and Medicine*, 62, 3157-3160.

Ruzie tussen Vogels en Van Mechelen zoveelste barst in groen-blauw huwelijk. (2002, 8 juni). *Het Volk & Het Nieuwsblad*, p. 6.

Schulden weg, kopzorgen blijven. (2007, 19 december). *De Tijd*, p. 10.

'Samen kunnen hulpverleners meer'. (2007, 8 mei). *De Standaard*, p. 11.

Somers, S. (2002, 30 januari). 'In de psychiatrie zijn er geen wachtlijsten, zeker?' *De Morgen*, p. 8.

"Soms zouden we die kinderen even in de diepvries willen steken". (2006, 19 februari). *Het Nieuwsblad*, p. 56.

Street, A. & Duckett, S. (1996). Are waiting lists inevitable? *Health Policy*, 36, 1-15.

Steven Vanackere. (2007, 30 juni). *De Standaard*, p. 28.

Tegenbos, G. (2002, 25 juni). Kostprijs van zorg wordt conflictstof bij uitstek. *De Standaard*, p. 8.

Tegenbos, G. (2002, 8 juni). Vogels-incident wordt ook weggelachen. *De Standaard*, p. 4.

Tegenbos, G. (2002, 26 juni). Vogels wil tienjarenplan voor zorgsector. *De Standaard*, p. 4.

- „Ter Muren biedt jongeren nieuwe thuis". (2007, 9 februari). *Het Nieuwsblad*, p. 22.
- Teugels, M. (2004, 5 mei). Het zorgbeleid is nattevingerwerk. *Knack*, 18.
- Te veel kinderen ontsporen. (2008, 29 januari). *De Standaard*, p.41.
- Tollenaere, C. (2003, 30 september). Druppel op hete plaat. *Gazet van Antwerpen*, p. 13.
- Truyts, P. (2003, 10 juni). Probleemjongeren voor gesloten deur bij Elegast. *Het Laatste Nieuws*, p. 22.
- Uitvoering plus. (2004, 14 mei). *De Standaard*, p. 9.
- Uw kind in nood? Kan u een jaartje wachten? (2008, 14 januari). *Het Nieuwsblad & Het Volk*, p.12.
- Van den Berg, M. (2006). Jeugdzorg of jeugdhulp een wereld van verschil? *Panopticon*, 6, 9-24.
- Van Der Borgh, A. (2007, 9 mei). Meldpunt voor jeugdhulp vanaf 4 juni. *Het Laatste Nieuws*, p. 17.
- Van Der Borgh, A. (2007, 9 mei). Sneller jeugdhulp dankzij nieuw meldpunt. *Het Laatste Nieuws*, p. 18.
- Van De Velden, W. (2002, 4 september). Van Mechelen weigert budgettaire teugels te vieren. *De Tijd*, p. 3.
- Van De Velden, W. (2002, 27 juni). Wrevel over gratis-stunts in Vlaamse regering. *De Tijd*, p. 3.
- Van Deur, H., Diephuis, K., Oortgiesen, R. & Stienstra, P. (2006). Omgaan met wachtlijsten in de Bijzondere Jeugdbijstand. Werken zonder wachtlijst: een doorbraak in de toegang van de jeugdzorg. *Agora*, 22 (3), 26-32.
- Van Holen, G. (2007, 7 mei). Concurrentie is 'blij dat komedie voorbij is'. *De Morgen*, p. 2.
- Verelst, J. (2006, 19 januari). Aantal klachten van ouders over 'onbuigzaamheid' van hun kinderen stijgt met 13 procent. *De Morgen*, p. 5.
- Verelst, J. (2005, 3 oktober). Antwerps Groen!-boegbeeld. *De Morgen*, p. 12.
- Verelst, J. (2006, 23 maart). 400 jongeren op Antwerpse wachtlijst jeugdzorg. *De Morgen*, p. 8.
- Versnippering jeugdzorg belemmert hulpverlening. (2007, 20 september). *De Standaard*, p. 5.
- Vlaamse tieners goed in hun vel? (2004, 22 mei). *Het Laatste Nieuws*, p. 20.

Vlaams Parlement (2006). *Gedachtewisseling over het Globaal Plan Jeugdzorg en de integrale jeugdhulpverlening, met mevrouw Inge Vervotte, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin*. Stuk 780 (2005-2006). Nr. 1.

Vlaams Parlement (2007). *Gedachtewisseling over het rapport Gerechtelijke Jeugdhulp. Verslag namens de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid*. Stuk 1185 (2006-2007). Nr. 1.

Vlaams Parlement. (2008) *Handelingen: commissievergadering van de commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin*. (2007-2008). Nr. 122.

Bevat:

- Vlaams Parlement (2008). *Met redenen omklede motie tot besluit van de op 29 januari 2008 door de dames Marijke Dillen en Mieke Vogels in commissie gehouden interpellaties tot de heer Steven Vanackere, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, respectievelijk over de wachtlijsten in de jeugdinstanties en over de wachtlijsten in de bijzondere jeugdzorg*. Stuk 1521 (2007-2008). Nr. 1.
- Vlaams Parlement (2008). *Interpellatie van mevrouw Mieke Vogels tot de heer Steven Vanackere, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, over de wachtlijsten in de bijzondere jeugdzorg*. (2007-2008). Nr. 71.
- Vlaams Parlement (2008). *Interpellatie van mevrouw Marijke Dillen tot de heer Steven Vanackere, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, over de wachtlijsten in de jeugdinstanties*. (2007-2008). Nr. 70.

Vlaams Parlement (2007). *Handelingen van de commissies: commissievergadering van de commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin*. (2006-2007). Nr. 192.

Vlaams Parlement (2007). *Handelingen van de plenaire vergadering*. (2006-2007). Nr. 29.

Vlaams Parlement (2006). *Hoorzittingen over de integrale jeugdhulp en de bijzondere jeugdzorg*. Stuk 699 (2005-2006). Nr. 1.

Vlaams Parlement (2007). *Interpellatie van mevrouw Marijke Dillen tot mevrouw Inge Vervotte, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, over de dagvaarding van de minister door het centrum voor integrale gezinszorg De Stobbe wegens het tekort aan opvangplaatsen voor jonge kinderen in moeilijkheden*. (2006-2007). Nr. 131.

Vlaams Parlement (2005). *Kinderrechtencommissariaat: jaarverslag 2004-2005*. Stuk 42 (2005-2006). Nr. 1.

Vlaams Parlement (2006). *Kinderrechtencommissariaat: jaarverslag 2005-2006*. Stuk 42 (2006-2007). Nr. 1.

Vlaams Parlement (2007). *Kinderrechtencommissariaat: jaarverslag 2006-2007*. Stuk 42 (2007-2008). Nr. 1.

Vlaams Parlement (1999). *Maatschappelijke beleidsnota Bijzondere jeugdzorg*. Stuk 1354 (1998-1999). Nr. 1.

Vlaams Parlement (2007). *Met redenen omklede motie van mevrouw Marijke Dillen tot besluit van de op 15 mei 2007 door mevrouw Marijke Dillen in commissie gehouden interpellatie tot mevrouw Inge Vervotte, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, over de dagvaarding van de minister door het centrum voor integrale gezinszorg De Stobbe wegens het tekort aan opvangplaatsen voor jonge kinderen in moeilijkheden*. Stuk 1227 (2006-2007). Nr. 1.

Vlaams Parlement (2005). *Ontwerp van decreet houdende de algemene uitgavenbegroting van de Vlaamse Gemeenschap voor het begrotingsjaar 2006. Beleidsbrief Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. Beleidsprioriteiten 2005-2006*. Stuk 15 (2005-2006). Nr. 4

Vlaams Parlement (2006). *Ontwerp van decreet houdende de algemene uitgavenbegroting van de Vlaamse Gemeenschap voor het begrotingsjaar 2007. Beleidsbrief Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. Beleidsprioriteiten 2006-2007*. Stuk 15 (2006-2007). Nr. 4.

Vlaams Parlement (2007). *Ontwerp van het decreet houdende de algemene uitgavenbegroting van de Vlaamse Gemeenschap voor het begrotingsjaar 2008. Beleidsbrief Welzijn, Volksgezondheid en Gezin: Beleidsprioriteiten*. Stuk 15 (2007-2008). Nr. 6.

Vlaams Parlement (2004). *Voorstel van decreet van de heer Koen Helsen, mevrouw Ria Van Den Heuvel en de heren Jan Van Duppen en Jan Roegiers betreffende de integrale jeugdhulp. Hoorzitting*. Stuk 2056 (2003-2004). Nr. 2.

Vlaams Parlement (2002). *Vraag nr. 25 van Riet Van Cleuvenbergen aan Mieke Vogels over de Comités voor bijzondere jeugdzorg – Wachtlijsten*.

Vlaanderen heeft ellenlange wachtlijsten. (2006, 22 april). *De Standaard*, p. 2.

Vluchten kan nog niet. (2005, 26 november). *De Standaard*, p. 8.

Vrebos, Y. (2006, 4 februari). Tekort aan crisisopvang. *Gazet van Antwerpen*, p. 29.

Wachtlijsten voor bemiddeling groeien. (2003, 23 mei). *De Standaard*, p. 3.

Wanneer je kind ontspoot. (2007, 11 april). *Het Nieuwsblad & Het Volk*, p. 18.

'We moeten ouders weer sterker maken'. (2007, 15 mei). *De Standaard*, p. 10.

Werkdruk verstikt bijzondere jeugdzorg. (2008, 25 januari). *De Standaard*, p.4.

Abstract

Hanne Aernouts
Academiejaar 2007-2008
Master Sociaal Werk
Promotor: Rudi Roose

Wachtlijsten in de jeugdzorg

De discussie over wachtlijsten in de jeugdzorg wordt op verschillende domeinen en verschillende momenten gevoerd. Deze masterproef bestaat uit vier delen die telkens samenvallen met één domein: het beleid, de media, het werkveld en de literatuur. De discussie over wachtlijsten wordt op elk domein in kaart gebracht en geanalyseerd. Het eerste deel behandelt wachtlijsten in de jeugdzorg op vlak van het beleid. Welke discussies over wachtlijsten in de jeugdzorg worden er op beleidsvlak gevoerd? Wat is er wettelijk vastgelegd over wachtlijsten in de bijzondere jeugdzorg? Dit wordt geanalyseerd van het jaar 1998 tot januari 2008. Het tweede deel is een analyse van wat er in de Vlaamse kranten vanaf het jaar 2000 tot januari 2008 werd geschreven over wachtlijsten in de jeugdzorg. Het derde deel bestaat uit een praktijkvoorbeeld, namelijk de werking van de Centrale WachtlIJst Bijzondere Jeugdbijstand Antwerpen. Het laatste deel geeft een overzicht van wat er over wachtlijsten geschreven wordt in de wetenschappelijke literatuur. Het gaat dieper in op onderzoek over wachtlijsten. De discussie over wachtlijsten wordt vaak oppervlakkig gevoerd, namelijk wachtlijsten zijn een probleem en ze moeten weggewerkt of gereduceerd worden. Deze vaststelling komt in alle bestudeerde domeinen aan bod. De discussie over wachtlijsten wordt vooral op een schaarse empirische basis gevoerd, alleen in de literatuur wordt er een empirische basis gegeven voor wachtlijsten. Deze masterproef toont aan dat de wachtlijstdiscussie eigenlijk een complexe discussie is, die vele facetten bevat. WachtlIJsten betekenen niet alleen problemen. Ze kunnen bijvoorbeeld ook positieve functies hebben.